

ADAHOO NIŁGI

THE NAVAHO LANGUAGE MONTHLY

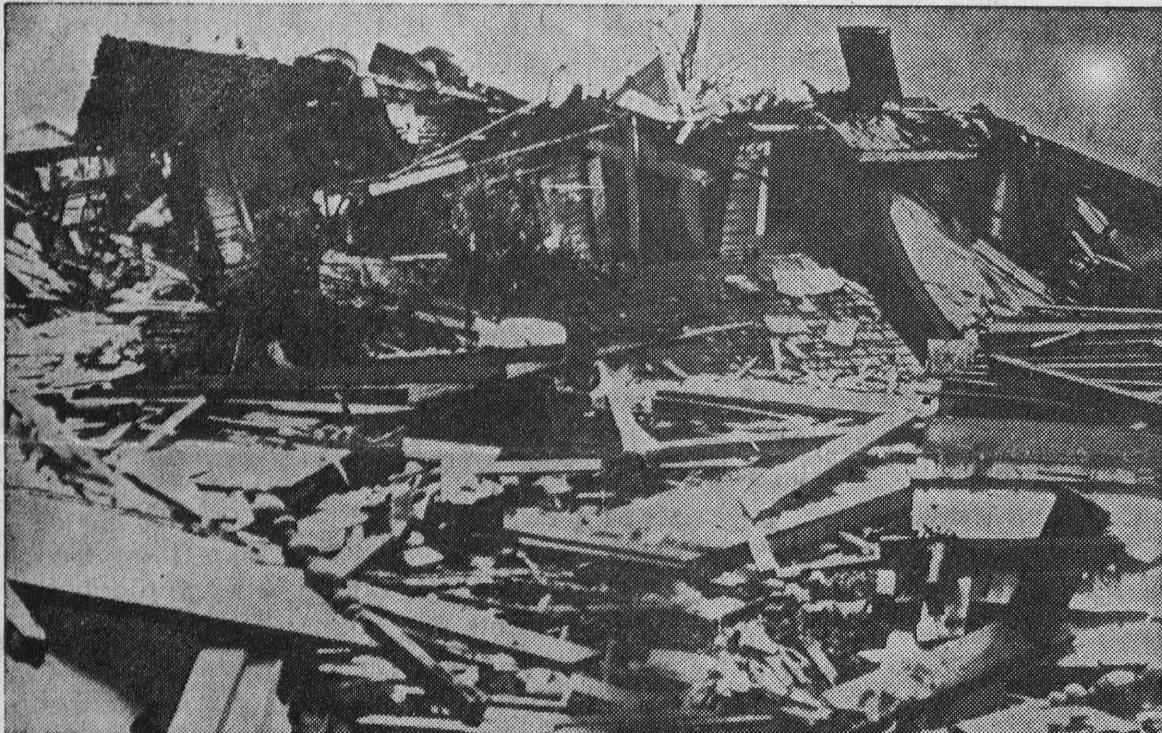
VOL. 3 NO. 8

WINDOW ROCK, ARIZONA

JUNE 1, 1948

TÓNTÉEL TSÉ'NAADI K'AD T'ÁÁ YÉIGO 'AŁK'I NÁÁJIJÉÉ' HA'NÍIGO BAA DAHANI'

Ha'át'íí shíjí dine'é 'óolyé Jews. Tónteel tsé'naadi Europe hoolyéedi díí Jewish dine'é wolyéhígíí t'áá 'ałtsogo dejooláago haz'q. 'Anaa' hazl'í'ęedqá' Dagháashijaa' ha'nínéé díí Jews dine'é t'óó 'ahayóí neistseed ha'níigo baa haní. Ła' t'áadoo le'é keeyi'déé' hadaagéed góne' nidaalnishgo 'ádayiilaa dóó t'áadoo le'é 'ádaal'íí góne' nidaalnishgo 'áyiilaa. 'Eí t'áá nidaalnish t'áá 'áají' t'áá bíní'ídi dichin dabíigháq' dóó t'áadoo le'é nidaalnihii dabíigháq'. Ła'

T'áá 'ániidígo nagháí Texas hoolyéhéjí níyoltsoh naayá ha'níigo baa hóoni' ni'. 'Iídáq' 'áadi díí kin 'ahiih nááldáazgo be'elyaaígí 'át'éego kin lq'í 'ahiih náyiiznil jiní.

t'óó bá binída'azt'i'go 'ákone' 'álah 'ábi'diilyaa. Náánála' 'eí t'óó 'ahayóí 'álah 'ábi'diilyaago t'óó bi'doodlid. Bi-leeshch'ih yéé 'eí k'éeda'dilyééhgóó bee nínáda'nit'ííh ha'níigo nidaaszas.

Dagháashijaa' wolyéhéé bisiláago t'ah doo bił 'ałk'ijijeeh yéedqá' díí Jew dine'é danilínigíí łá' Palestine hoolyéégo 'anídahaas'ná. Jews dine'é wolyéii 'eí Palestine hoolyéédoo háadéelii 'át'é jiní. Jews dine'é Palestine hoolyéégoo 'anídahaas'nánéé 'eí 'áadi k'éeda'didléehgo yaa nídiikai dóó yá'á't'éehgo yee hanáakai. Dagháashijaa' ha'nínéé bisiláago bił da'ahijigánéé bik'i 'adeesdee'go Jews dine'é t'ah daadziihígíí Palestine hoolyéégoo nikéeda-hidií'nééł dadíiniid. 'Eí 'ákodaadzaa dóó Palestine-jí' 'anídahaas'ná.

Díkwíidi miil nááhaiídqá' shíjí Jew dine'é díí Palestine wolyéhígíí bikéyah sil'íí'. 'Áadóó náánáłahdéé' dine'é danilínii bił 'anaa' dahazl'íí'go bik'eh da-deesdl'íí'go Jews dine'é łá' náánáłahgóó

dah dahidiikai. 'Áadóó díkwíidi neez-nádiin nááhaiídqá' shíjí kéyah Palestine hoolyéhéé Arab dine'é yikáa'ji' 'anáá-heeskaigo 'aadóó k'ee'qä náádínéest'q. 'Áko kéyahqáq Arab dine'é bíí' náádaasdíí' nahalin sil'íí'.

Tádiin nááhaiídqá' tónteel wónaanídi 'anaa' hazl'í'ęe bik'i 'adeesdee' dóó bik'ijí' kéyah England wolyéhígíí díí kéyah Palestine wolyé ha'nínigíí yee 'ádi-hólñihgo 'í'diilyaa. Ndi 'eí t'óó baa 'áháyájík'ehgo. Arab dine'é 'ákwii' kékéedahat'ínéé 'ádaaníigo 'eí Jew dine'é nihitah náhákáahgo bił kékéhwiit'íjgo t'áá 'áko daaní. 'Áko ndi kéyahqíí nahgóó bik'i danihizhdínóółkałígíí 'eí dooda dadíiniid jiní.

Jews dine'é t'óó 'ahayóí Palestine hoolyéegi ninádahaas'náago díí kéyah ígíí t'áá nihí nihinant'aí bikáá' niná-dadii'nił dóó kéyahqíí t'áá nihí' nidooleeł dadíiniid jiní. 'Azhq náásgóó háadi da bininnaa hóochí' ndi t'áá 'áko-dadii'níł daaní jiní.

'AHÉEH HASIN

By Tsosie Brown (Tuba City, Arizona)

Díí saad hadilyaaígíí báda'ólta'ígíí dóó nida'ntinii bich'í' ha'oodzíí':

'Adahwiis'ágoo Wááshindoon bá da'ólta'góó, díí jí ts'ídá t'áá 'íiyisíí bi-dziilgo 'ahéhee' yiish'aah, shidine'é bá.

Díidí nihá da'ólta'ígíí nizhónigo shidine'é bá nidašoołnishiğíí ts'ídá t'áá 'íiyisíí shík yá'át'éeh, haa shíjí ní-zähjí' niha'álchíní 'ínaádahoł'qá', náásgóó háadi shíjí yik'ehgo dayíkáah dooleeł. 'Áadóó k'ad t'áá hó t'éiyá dahoníil', háadi shíjí Naabéehó niidlínii nihá náás dajíkáah dooleeł. Háálá, t'óó 'ahonii'yóí 'íñíllta' dóó 'ak'e'elchí doo nihíł bééhózin da. 'Ákohgo nihá da'ólta'ígíí yéigo nihíká 'anájahígíí 'eí yá'át'éeh doo, háadi shíjí díí k'ad 'ániit'éhígíí bii' hadiikah. Bii' haiikai dóó háadi shíjí Bilagáanak'ehgo dahinii'náa dooleeł.

'Áadi 'índída t'áadoo le'é nihich'í' hahat'éehii nihíł bééhózin dooleeł.

I take this occasion to express the gratitude of my people to teachers in government schools and elsewhere for their efforts in providing our children with an education. Many of our people have had no opportunity to go to school to learn to read and write. Only through the efforts of you teachers can we hope to get out of the condition in which we now find ourselves. Only with education can we come to understand the problems that arise, and the matters that come to us for decision.

T'áá 'ániidígo t'ah doo ts'ídá lq'í yiłkaah yéedqá' kéyah England wolyéhígíí díí kéyah Palestine wolyé ha'nínigíí yee 'ádi-hólñihgo 'í'diilyaa yéé 'áts'ánéideet'q jiní. 'Áko Arab dine'é Palestine yee' kééhat'ínéé England yí-lák'ee hanáakai sil'íí'. Arab dine'é t'óó bée'ílnii' sil'íí' dóó t'áá 'áko Jews dine'é yéé yich'í' dah dadiibaa' jiní. 'Eí k'ad t'áá 'íiyisíí t'áá yéigo 'ałk'ijijée'go 'át'é. Haa shíjí hodooníł sha'shin. United Nations wolyéego 'adahwiis'áadéé' nidaakai 'álah nádleeħígíí díí k'ad 'ałk'ééjiyahqíí yaa nádaat'íjí ndi t'ah doo hazhóó yee 'ałkéłk'edikáah da ha'níigo baa hani'. 'Áko t'ah ndi t'óó t'áá bíní' da'ahijigá. T'áá ha'át'éego da bá hasht'eelyaago t'éiyá doo 'ałtso nida-ahidooltsíł da sha'shin ha'níigo 'eí t'ah ndi baa hwiinít'í.

The Arabs and the Jews are engaged in heavy fighting in Palestine. The United Nations has not yet been able to agree on a procedure for stopping this war.

'ÓLTA' DÓÓ 'AZEE' ÁDAAL'ÍJIGI

By Scott Preston (Tuba City, Arizona)

'Akóó nihikéyah bikáa'go, nihil dah nahaz'ágoo 'ólta' bée dadi'dootsih náahá'ní. 'Áko níláahdi bee 'áhodonnílili la' t'ah doo nideet'aah da. Náhást'ediindi miil nitsaa ha'nínigíí t'ah doo nihá ch'ídeet'aah da. Jó 'áko kodi t'éiyá t'áá hazhó'o bídahoneedl'íjigo bee 'ahił nidahwiilni'go haz'q Wááshindoongóo nida'asdee'ígií, jó 'akon. 'Áadóó nílááhdéé' t'áá yit'ih. 'Áko 'éidíigíí t'áá nihil nahaz'ágoo, nihida'ólta' bił nahaz'ágoo, nihe'azee'ál'i bił nahaz'ágoo, nihida'nítiiingóó. Bi-deezhnish dooleełígií t'áá 'aaníí 'ákodzaago, doo lá dó' yá'át'eeh da dooleeł, jó 'akon. Ts'ídá 'ákohgo shíj 'índa 'ólta' yá'át'eehgo hadínóoséél, jó 'akon. 'Ákohgo shíj 'índa ha'át'íi da k'ídahidínóotał. 'Índa díi ts'ídá 'ólta' bił haz'ággi t'óó daane'é nahalingo 'álichíní naa'nilígíí, t'áá 'ákót'eeego yit'ihgo. 'Ei ts'ídá t'áadoo biniiyéhé da. Niha'álchíní doo 'ináádahwiidool'áał da.

Ts'ídá t'áá 'íiyisíí bínílkadgo, bínídzodgo, 'íhoo'aahígíí, 'íhoo'aah wolyéego 'íhoo'aahígíí nihá siláago lá yá'át'eeh ni. 'Índa niha'álchíní t'áadoo t'áá 'anáhalyeed nt'ee'. Nináhát'eeshgo, 'ólta' bínídzodgo da'ólta'go, t'áadoo t'áá bínízingóó nidadzit'ií nihá'álchíní 'ídahoo'ahgo t'éiyá niha'álchíní náás dookah. Kót'eeego t'éiyá bee náás kódii'níił yidiiskqágoo, jó 'akon. Jó kwe'íigi bíka'alkid, díi bichoda'iil'i, jó 'akon.

K'ad t'éiyá báda'ólta'ígií, 'álchíní 'awéé' deíł'íjigo nídayookqah. 'Álk'ésdisí da yideiniłgo báda'ólta', jó 'akon. 'Áko éi t'áadoo biniiyéhé da nahalin. Doo bee náás hodót'eeh 'át'ee da. 'Ei 'ááldeiñí nahdéé' dà'ílta'ígií, 'ólta'í sání daazl'ígií. Łahji' bídahwiilzázáh daanínigíí díi 'ááldeiñí, jó 'akon. 'Nihí da'ílta'dáq' doo 'ákót'ee da. Ts'ídá t'áá 'awołi bee bídanihidi'nidzod nt'ee'. Yóó' 'anídahilyeedgo, 'aadéé' siláago ninádanihii'eeshgo 'ídahwiil'qá'. 'Ei ts'ídá t'áá 'ákónéehhee 'ákodanihi'diilyaa lá. 'Ei díi jíjgóó bee 'ák'idadíñíkáah,' daaníigo yee háadaadzih, jó 'akon. Yee hadaadzihígi 'ákót'eeego ch'ídei'áah, jó 'akon. 'Áko ts'ídá 'ákót'eeego nihá 'ánalyaago, jó díi t'éiyá nihidóołniil. Kót'eeego t'éiyá doo t'áá 'ádzagi 'ólta' bił náahást'qá da dooleeł. Díi k'ad nihá ch'ídeet'aahígíí ts'ídá 'ákót'eeego nidiñiit'qágo t'éiyá náás kódii'níiłgo haz'q. Kót'eeego baa nitsideiikees, jó 'akon. 'Áko díi k'adígíí 'iná náás nooséél dooleełígií, naanishígíí bił bíhoo'aahgo. Bee da'iináanii, háadi da bee 'ák'inida'dildeeh dooleełii bił nít'i go 'íhoo'aahgo, jó kót'eeego t'éiyá bee náás 'adooldah.. T'áá hazhó'o naaltsos t'éiyá bizhdiilkaalgo, 'azhá

shíj naaltsos nitsaii 'át'eeego, wódhago naaznilii shíj 'át'eeego bíhojiil'qá' ndi, t'áá bízhání nízhdiilágogo ts'ídá t'áadoo biniiyéhé da, jó 'akon. Naanish bíhojiil'qá' ii bqgh 'ádingo, t'óó 'ált's'qá' deeníní, bee ɬeezh hahalkaadí bee na'a-geedjí' há 'anáhóót'i', jó 'akon. Háálá 'éi t'áadoo hajitihi hwíigháán yididool-nih, jó 'akon. T'áá 'áko "aiih" jiníigo tséde jizt'íj dooleeł. Kojí díi t'áadoo le'é naanish t'áadoo ts'ídá bich'j' na-aldziłi bee dahoninéenii bíhojiil'qá'go-go, naanish da'ilinii hoł béehoozingo bee 'ák'inizhdidáago ka na'adahígíí t'áá bqgh 'ádingo hazhdootihgo haz'q. Jó kót'eeego daníil'i, jó 'akon. Jó 'áko Bilagáana t'óó ndaazi'go dahoniłne', jó 'akon. Bee 'ak'e'elchihí t'éiyá bijaa-t'ah dah naazt'qágo, háahgóóshíj kohgo biza'azis bidazneesdoggo, haa shíj néelq'ídi neeznádiin bich'j' nidahalyé nígo kót'é, jó 'akon. Dooda yéę 'éi 'áko dahidizidjí', jó 'akon. Jó díi bee níl'íj-łeezh bee hahalkaadí háyah danii'á, jó 'akon. Táháníi' bee dajilbáago. Jó 'áko 'ákodii'níiłgíí bits'qá nahalingo, k'ad kót'é, jó 'akon. 'Ei bqgh nihá'álchíní yígií 'ólta' bínílkadígíí nihá siláago yá'át'eeh, jó 'akon.

'Índa 'azee'ál'i haz'ággi, jó 'akon. K'ad díi t'áá niichxóó'yí yígií doo nihá haz'q da nahalingo 'ádayósin, jó 'akon. "Doo nihohóoghah da, tsásk'eh nihí'oh neel'q, ha'deezbin," ha'níigo, t'áadoo ndi wóne'é jidéez'íi, doo shá'naagháhí da ndi. Kodi kót'eeego naat'i'go daníil'i, jó 'akon. 'Índa t'áadoo doozhóogo doo hózhó 'azee' hqgh 'ál'íjida, jó 'akon. Doo ho'doodlqáq da nahalingo. 'Ata' halni'íi ndi bqgh 'ádingo. Diné ts'ídá t'áá bíní' si'qágo 'adahwiis'á díi 'azee'ádaal'íjgóó, jó 'akon. 'Áko béeso daats'í bá 'ádin, jó 'akon. Jó 'ákwé'é 'át'é. 'Ákwé'é t'áá nihíni' naaz'q, t'áá hojooba' ch'íeéh 'ádadii'ní, jó 'akon. 'Idoołkáałgi ndi 'ádingo. Háiida kwá'ásiní l'éi' bqgh dah haz'qágo biníjoogáałgo, doo 'ééhojísin dago ts'ídá t'áadoo hodót'eeh dajigo díkwíi jí shíj hach'j' nahwii'ná, jó 'akon. Haigo deesk'aazgo t'áadoo 'ánáhó'néegi da nahalingo, jó 'akon. Hach'j' nahwii'náago, hojoobá'ígo díkwíi shíj hwiilkáah, jó 'akon. Yéigo 'áhoot'eeego wóne'é bíjísdáa dooleeł ndi doo bee haz'qágoo haz'q, jó 'akon. 'Aadóó ha'át'eegi da kin da bii' da'nijah há si'qá le'ígi 'át'é, díi ndi 'ádin, jó 'akon. 'Áko Wááshindoon nihaa 'áhojilyá ha'níigo kóó ndi doo nihá nitsíjíkees da, jó 'akon. 'Ee' neishoodii 'ádaajit'íi, jó 'akon. Kóní ha'át'eeégoo da bii' da'nijahígíí nihá nijis'qágo, diné nidaakaii yíi' danijahgo, t'áadoo 'aanídí 'anáhóót'i' yiniiyé nihaa néididooléél t'áá bíní'ídi, jó 'akon.

dashq' nöolin dooleeł yéę, jó 'akon. 'Áko 'íiyisíí nihidajílníshii kodi doo nihil 'ólta' da nahalingo haz'qágo 'át'é, jó 'akon. Jó díi t'ah doo 'áltso hadiniil'íjih da, 'azhá t'áadoo bahat'aa-dí 'át'ee ndi. Jó kót'eeego ɬa' daníil'íjigo nahaz'q, jó 'akon. T'áash kodi t'éiyá 'áhoot'é. Jó ts'ídá t'áá 'áltsgo 'áhoot'é. Łáhágo haa shíj dahoot'éégoo 'éi t'áá dahats'íid nahalin, jó 'akon. Lók'ah Niteel hoolyéegi 'azee'ál'íniigíí 'éi yáada 'ál'i wolyéego bá haz'q, jó 'akon. 'Azee'ál'i wolyéego bá haz'q. 'Ólta' dó' t'áá 'aaníí 'ólta'go bá haz'q, jó 'akon. Haada néelq'go hakéyah bikáa'góó 'ákódahoot'ée laanaa. Dí-kwíigo da 'ákót'eeego hakéyah bikáa'go bidziilgo 'azee'ádaal'íjigo nahaz'q laa-naa. Díi k'ad bidáahjí' nihíniiná, jó 'akon. 'Áko t'áá ch'íeéh dayíníikeedgo hool'á 'adahwiis'áágoo, jó 'akon. Laanaa nihil nidaqjeehii kónéelq'q, jó 'akon. Díi k'ad 'áltso bée'di'niitá nahalingo haz'qágo 'át'é, jó 'akon. Kojí t'áá nihí nihe'azee' 'ál'íneé ndi k'ad t'óó býo t'óó bił tsi'na'aldeeh hazl'íj, jó 'akon. T'áálá'i yígií t'éiyá 'aghá baa honitł'ah, jó 'akon. Tódihił t'éiyá 'akon. 'Azee' 'ádajíł'íneé k'ad háah-góó shíj, t'óó 'azee' 'ájíléhéęgi dah 'ajoodl'íjigo hozhdíłáah, jó 'akon. Łá'ánee' doo 'ádaat'íj da, jó 'akon. Doo daats'í 'ákót'eeego nidahodi'neestq'íi 'ádaajit'íj, jó 'akon. 'Áko 'ákwé'é yígi bee 'ádééjólkaháhí 'át'eeego nidahodi'neestq'í dóó 'ídahojiil'qá'ii 'ádaajit'íj, jó 'akon. Jó kóó da 'anídahazt'i'go nahaz'qágo 'át'é, jó 'akon. Hataałii bi-niyyé 'álah 'ájóléehgo yee 'ádee hadahidzihgo yee 'azee' 'ádei'í 'áda'dólin le'ígi 'át'é, jó 'akon. Nahałáagi t'áadoo ha'át'íi da baa nida'aldeehí. Nahagháhíi t'éiyá bá haz'qágo 'óolzin le'ígi 'át'é, jó 'akon. 'Áko t'áá nihí 'ániit'é hosiil'ánéé, jó 'akon. Ha'át'íi da bqghági 'át'ee léi' bik'é ni'iyiilyé nahalingo. Nihá nahagháháq yá'át'eeego daats'í nihá nihoniyá nilí, jó 'akon. Nihoniyá wolyéego daats'í nihá nidahwiigháh, jó 'akon. Jó 'áko kwe'é doo hadi'niil'íjih da, jó 'akon. T'áá nihí 'álah néiidleeh, 'éi bił bihidiikáah, jó 'akon. 'Adika'ásh t'áadoo yee choo'íni da, 'adlqásh t'áadoo yee choo'íni da daaníigo 'ádaat'íj, jó 'akon. 'Áko 'ayóigo bił danil'íjigo yá yádaal'ti'. 'Áko kójí bina-háhá' yéę 'éi doo bił danil'íj da, náás hodoot'ih yéęjí. Doo 'ádił yéédahózin-góó 'áda'dólin, jó 'akon. 'Índa 'akóó danidáá'góó ndi 'ákót'é, jó 'akon. Nida-akaigóó da. T'áá 'áltso bił tsi'yiikah, t'áadoo diniilziní da nahalingo, jó 'akon. Háadi shíj t'áá 'ákódeiit'íjigo nihaa néididooléél t'áá bíní'ídi, jó 'akon.

(Page 3 bikáa'gi baa náaháni')

ADAHOONIŁIGII

Published on the first of each month at the United States Indian School, Phoenix, Arizona.

Address all letters to the Editor, 'ADAHOONIŁIGII', Education Office, Navajo Service, Window Rock, Arizona.

Subscription rate: \$0.50 per year. Make all checks and money orders payable to The Treasurer of the United States. PIHS 6148 1400

Robert W. Young ..... Editor
William Morgan ..... Translator

'AZEE'ÁL'Í TSXÍJLGO BEE YISDÁ 'IILDEEH DOOLEEŁLI

By Willie Cisco (Lukachukai, Arizona)

Díi diné bee bide 'áhoot'éhígíi, Lók'ai'jigaigi 'álah 'azljjgo 'ákwe'é bee haasdžíi'. Díi 'azee'ál'í naagháagi bee diné bide 'áhoot'éhígíi. Jó 'éí kwii bee haasdžíi'. Wáashindoongóó Sam Gorman 'atah naayáá léi' 'éí nihíl nahalni'go. Jó 'éí 'ákwe'é bee haasdžíi'ii 'éí díi k'ad kodóo baa hashni'.

Diné bee bide 'áhoot'éegi díi k'ad 'azee'ál'í haz'ággi 'éí 'ákwe'é bee bide 'áhoot'é. 'Inda 'ats'iis baa 'áháyájí nahazt'i'jí ts'ídá t'áá 'íiyisíi bee bide 'áhoot'é diné wolyéii. Dzqadi díi Lók'ai-jigai bee nást'ahdi kéehwiit'iini deesk'aaz haleehgo nihich'j 'anáhóót'i haa shíjí níltsgo. 'Edíígíi baa yinísh'ti nisingo 'ádíshní. Naabehó dine'é bá yá'át'éeh dooleełlii. 'Áadóó k'ee'qo hodes'áago, nleí Tsé Nitsaa Deez'áhí góyyaa dóó naghái Chiiłchin Bii' Tó bíighahgo, 'indá naghái Tsélání bíighahgo. Jó 'éidíígíi, 'ákohgo diné neel'áníngíi Názlíní bíhoneel'qago, 'éí diné bá yá'át'éeh dooleełlii bá baa nitséskeesii 'éí 'át'é díi.

Dá'ák'eh Halání hoolyéegi kin t'áadoo biniiyéhégoo ła' sinil. Dibé 'áltso nihits'qá' yaa nahodeeskaigo sinil. 'Éí t'áá 'ánóltso nihíl béédahózin. Jó 'áko k'ad t'áadoo biniiyéhégoo 'ákó-t'éego kin haal'á. Naabehó dine'é bibéeso bee 'ályaa. Jó kót'éego nihíl béédahózin. T'áá daats'i 'aaní 'ákó-t'é. Jó 'áko 'éidíígíi náhidoot'áál. Baa ndaaht'jigo, 'adahwiis'áágoo t'áá 'ánóltso. Ha'át'ihii da jíljigoósh t'éiyá ha'át'ihii da baa hwiinít'i. Jó t'óó diné bá yá'át'éehii baa nitsíjíkeesgo, ha'át'éegi da bik'íhálzhish. Jó 'ákwe'égi, 'éí biniiнаа 'ádíshní. Díi k'ad Dá'ák'eh Halání hoolyéegi ná'á'ah hoolyéé nít'é-égi haz'áníngíi náhidoot'áálgo 'azee'ál'í nihá nidoot'áál. Bilagáanají yózhíigo 'Emergency Hospital' wolyéego yózhí. Dinéjí yíníjíigo 'éí ha'át'íi da tsxíjgo

yisdá doolyéełgi, jó 'éí 'áají 'ákót'éego yíníjíi k'ad. 'Éidíígíi nihá 'ádooníił.

'Ałná Asdzo Łichí'ígi baa dee-t'aahgo 'éí baa didoot'áál. 'Inda díi k'ad siláagołtsooík'ehjí 'azee'ál'í nahazt'i'jí yidáanoosni'go 'ałdó' baa dadidiit'áál. 'Áko naaki 'ahqah honít'i-go bá bee dahwijiil'aał.

Díi k'ad 'azee'íił'íni diné yitaa daakai wolyéhígíi, "Field Doctors" deił-nínígíi, 'indá "Field Nurses" deił-nínígíi jó 'éí nihá hólqogo, nihá bééházínigo ła' sidáago 'éí tsxíjgo 'áají' yisdá 'ahiyijáah dooleeł dó'ish ɬí. Jó kót'éego baa nitséskeesígíi 'éí 'át'é díi.

'Áko t'áá 'ákodoolníił, jó t'áadoo biniiyéhégoo díi kin haa shíjí néelt'e' béeso biniiнаа yóó' 'aníídee'. 'Azee'ál'í tsxíjgo bee yisdá 'adoodáałii wolyéego náhaas'nil 'ályaago, jó 'áko lá haa yit'éego bee náás hoot'ih dooleeł. Jó yá'át'éeh dooleeł t'áadoo bahat'aa-dí.

'Inda díi k'ad 'asdzání bi'éé' daal-gai dabidii'nínígíi, "nurse" daolyéhígíi Naabehó danilíinii k'ad díkwił shíjí 'áají bił 'éedahózin siljíi'. 'Áko na'nile'dii ła' 'éedahózin. Jó 'áko 'éí ła' 'ákwii nidaalnishgo yá'át'éeh dooleeł. 'Áadóó 'indá t'áadoo le'égoo, First Aid 'ádahoot'éego da diné ła' bił béédahózin. 'Inda 'asdzání da. 'Asdzání ła' bee béédahózinígíi bee ts'ídá la' t'áá 'íiyisíi nihá yá'át'éeh dooleeł nisin. Diné niidlíinii 'áají' yisdá 'ahiyijáah niljígo, 'aadóó 'indá ha'át'éegi da 'áháníi ɬeh, "T'áá bíni' náhásdljíi", t'áá bił ch'éé'díidláád," ha'níi ɬehígíi k'ehgo 'ádaaníiłii, 'éí 'áadóó 'indá 'azee'ál'í dahótsaagoo bá 'ahóót'i. Tséhootsooígó dóó Lók'ah Niteelgóó dóó t'óó'di 'azee'ádaal'jígoó da. Díi k'ad kodóó 'ákóq' 'anáádahajáah dooleeł. Haa shíjí néelqá'góó yisdá 'ahidiiltééłgo haz'ágq nidi t'óó bił díilyéłígi, jó 'éí díi baa yinísh'ti nisingo 'ádíshní. T'áá 'ákót'éhé.

The lack of medical facilities here works a great hardship on the people. Those buildings at Many Farms which were formerly used as a slaughter house are going to ruin now, and they could be converted to serve as an emergency hospital for the people in the vicinities of Lukachukai, Chinle, Round Rock, etc. If the Indian Service is unable to operate such a hospital, perhaps the Red Cross would be willing to do so. And if not they, perhaps the Veterans Administration would do so. We already have some Navaho girls trained as Nurse's Aids; they could work in such a place. In this way, anyone needing medical attention for minor illnesses or accidents could get it quickly; while more serious cases could be transferred to Fort Defiance, or to some other hospital.

'ÓLTA' DÓÓ — — — —

Hazhóó diniilzin bee 'álkéé' ninániikai, baa hwiinít'jigo hasht'e' ninályago 'éí t'áadoo beełt'éhé da, jó 'akon. Háádék' shíjí hani' danít'i ii, dziilí bee bqah dah shiijée'go, hasht'e wólzingo, woodlq nahalingo baa na'aldeehgo, jó díi t'éiyá yá'át'éeh nídooleeł, jó 'akon. Baa hwiinít'jigo t'éiyá 'ádooníił. Has-

tói yee 'ahínéikahgo, jó 'akon. Bee 'ahílká siiti' nahalingo 'éí doda. T'áadoo hasht'éé nihódlhé da nahalin. T'óó tsé'édin 'áhooníił dooleeł. Ha'át'íi da nichxó'ígi t'óó bée'di'niil'á nahalingo ha'át'íi da 'ách'j' yiil'á, jó 'akon. Doo yiit'jíi nahalingo baa neiikai yígi bee 'áte', jó 'akon. 'Áko díi k'ad hastóí niyádaalти' yéę t'áá 'áltso 'ádikásti' nahalin. T'áadoo yee 'ádaa hódlíhí da nahalin, sáanii yéę. 'Áko t'óó díkwl-t'eeh, tált'eehgo doo 'asohodi'jih da, tsílkéi be'ádiláahii. T'áá hastóí siljíi bitsii' yiigaii ndi t'áá 'ákót'éego hahadzih. Kodi deeskai, jó 'akon. T'áá 'ákódaaníiłgo dadeeskai, jó 'akon. T'áá doo dayoodlání da nahalingo dadeeskai jó 'akon. T'áá díkwl't'ehé yee' ha'át'íi lá bqä' 'ádajit'j danízingo haz'q, jó 'akon. Shí díi 'atah 'ákwíinisingo 'át'é 'akon. Ha'át'íi da yá'át'éehii yik'eh dayíkáahii deidísingo yik'ehgo yikahgo dashq' haa yit'éé nítsin ɬeh, jó 'akon. Díi nihinahagha' bił tsi'deekaaígíi daats'i biniiнаа t'áá 'áltso'edéé' nihich'j' nahodígééz, jó 'akon. Nihisodizin yéę nihiyiin yéę. Ha'át'íi da nihe'oodloh bik'eh yikahq' kót'éego la' bił tsi'deekai nisin, jó 'akon. Daa shíjí nízázadéé' hastóí deidísingo yee náás deeskai, jó 'akon. Hádáq' shíjí yee tsi'deeskai. 'Éí 'áadék' 'ana'í yee 'ádił yaa nideist'q, jó 'akon. 'Áko 'ábísdjj, jó 'ako. Díi k'ad t'óó bíyó 'áají' dah náhálzhish nahalin, jó 'akon. Doo yiniidlánígi beegogo, 'akon. Jó 'áko doo diniilzinígíi beegogo. Ha'át'íi da yiniidlqago, nihil niljígo bik'eh yikahgo 'ánalyaago t'éiyá t'áá haa da nízahdi da nináhodoollzhish. Kót'éego baa nitsédeikes ła', jó 'akon. K'ad t'áá kóníłtsóhígo bikáá' nináánishjááh.

The proposed \$90,000,000 Navaho Rehabilitation Program would be a fine thing for our people — in the event it becomes a reality.

However, we need a stricter, more effective educational program — not one wherein the teacher hands out candy to coax the children to learn. In our schools of former days, they were strict with us. Even if one ran away a policeman went to bring him back. We want a return to this old school system. More emphasis is required on Vocational Training. Even though a person may go through High School, if he is taught no trade, he has no other recourse than to return here to the reservation to a pick and shovel job. While a white man goes about with a pencil behind his ear, and makes good money — more than a hard working laborer can make — with little effort.

We get poor service from our hospitals. They have only space for a few patients, and are always complaining about a lack of funds. The result is that many sick people are turned away. They do not even have an interpreter, so a Navaho can seldom make his wants known to the doctor anyway. And when a Navaho makes a long hard trip to the hospital, there is no hotel or other place where he can spend the night. Even the missionaries haven't thought of putting in a hotel for us.

At Ganado they have a good hospital, and a good school; we wish we could have facilities like those all over our reservation.

Many people do not respect our religion any more. They drink and carry on even at our ceremonies. Perhaps many of our present troubles stem from this growing disrespect, on the part of young and old alike, with regard to our religion.

NAABEEHÓ DINE'É BEE BICH'Í 'ANÍDAHAZT'I'III

By Scott Preston (Tuba City, Arizona)

Díí k'ad nagháí hoolzhishdék' t'áadoo le'é baa nídahat'íjgo hool'á. Ts'ídá t'áá diné nineel'qají' ha'át'íi da yá'át'éehgo yee náás kódoonílhi t'éiyá baa dahwiinít'í hodeeshzhiihdék'. Béésh bqah dah si'ání wolyéii hazlíj'dóó wóshdék' ts'ídá daa shíj néelqá' ha'át'íi da diné bá bikhónéedzánii bá bik'í-yááltihgo hodeeshzhiizh. Haa shíj néelqá'ígi 'át'éego baa hwiinít'íjgo hool'á. Biniiyé dziil 'aghqágo. Łahgóónee' doo bidaal't'ée da ndi. Ts'ídá t'áá 'álah ná'ádleeh bik'eh ts'ídá 'ólta' t'éiyá 'aghá 'ánítsogo baa hwiinít'í. 'Azee'ál'í t'éiyá bił. 'Áko t'áá 'áko ndi łahgóó ba'álcchiní ninádei'nił da'ólta'góó. 'Áko 'ákooní ha'át'íi da yá'át'éehii nihá baa hwiinít'íni doo yiit'íj da nahalin niha'álcchiní da'ílínii. Binaadi kéehwiit'íni. 'Áko níláahdi niha'álcchiní nida'ólta'go nihaa nináhákáahgo t'óó bináál ha'át'íi da doo 'aanínígií t'éiyá baa neiidáago, ha'át'íi da bqah danilíni, bee tsi'nda'aldeehii, tódihił 'ádaat'íii, 'ani'íj' 'ádaat'íii bináál baa yikahgo, t'óó t'áála' náálníl nahalin.

'Áko kojí nihí'ólta' yéę ni' t'áá 'íiyisíi wóyahdi 'ólta' nahalin. Ha'át'íi da bee náás kódooníl doo bee níltso-góó yit'ihígíi biniinaa doo bee náás hodót'éeh 'át'éégoo hodeeshzhiizh. 'Índa ha'át'íi da 'álcchiní bá bkhoneedl' yileeh yéę bqah 'áádjíj nahalingo, k'ad t'óó ha'át'íi da nihits'qá' yaa yilkil'ndi. 'Áko díí hastói béésh bqah dah naaznilígií ts'ídá t'áá 'íiyisíi yaa nída'ookqághgo hool'á, jö' akon. Biláhjí' doo náánihi'doodlqá da, jö' akon. Niha'álcchiní doo 'ólta' bá bichá deídéélñigóó 'áda-dohní nánihi'di'niih 'ólta' dayníikeedgo, jö' akon.

Díí jíjgóó t'áá bee ch'éeh 'ádeiit'íni 'áldó' t'áálahági 'át'éego hastói yidínidahgo hool'á, jö' akon. Yiniiyé 'anáhoojahgo, yiniiyé 'ahqáh hidikáahgo. T'áá 'éí náádeidiyiilt'éehgo díí jíjgóó hool'á, jö' akon. Kót'éego nihíl haz'qágo 'át'é, diné bikéyah bikáa'gi.

'Áko díidíigíi nihaa 'áhályáanii 'ádin. Wáashindoondék' nihaa 'áho-jilyánéę 'ádin. Ha'át'íi da bidziilgo nihik'idéez'íj' dooleełlii 'ádin. Siláago naagháagi ts'ídá nihí'oh neel'qá, jö' akon. Ha'át'íi da t'áá nihqáh yiłdéeh dooleełlii, biniiłt'a hazz'i' dooleełlii, biniiłt'a 'ádaa hwiinít'íj' dooleełlii nihqáh 'ádinígií bee 'át'é, jö' akon. Hojoobá'-igo siláago nihee hóló, jö' akon. Ha'át'éhgi shíj 'índa dajíltseéh, jö' akon. Díidíigíi bee ha'át'íhi da doo noot'éeh 'át'é da t'óó nahalin hodeeshzhiizh siláago nihá 'ádinígií. 'Índa 'ánihwii'-aahii ndi t'áá 'ákót'é, jö' akon. Ts'ídá yee dadííts'in nahalingo yee yqah haakaii, yá'át'éehgo dahólkahii, díí yini-

da'niłtingo siláago hólóqgo shíj yá'át'éeh nítl' nisin. Shí 'ákót'éego baa nitséskees.

'Áko ha'a'aahdék' béeso bá sinil-igíi bi'oh neel'qá dajiní, 'akon. 'Áko t'áá níleidi bich'qáh jizhjé'igíi bee 'át'é. Háálá diné náás dookahgi t'óó býó t'qá' dajótq'igíi, 'éí bee 'át'é nisin. Jó ha'át'íi náás doot'ihii t'óó býó nihits'qá' t'qá' dajótq'jí t'éiyá 'aghá haz'qá, jö' akon. Ts'ídá 'íiyisíi nihíká 'azh-doojahqá ha'át'íi t'qá' kódajósin t'éiyá. Jó 'akonee', 'ániidí Wáashindoongóó na'asdee'go 'áadi bee yádaolti', jö' akon. Ts'ídá díí k'ad diné t'qá' dayínóhta' lá tseebídiin nááhai dóó wóshdék'. Béeso nihidit'aah yéę ha'át'éé góne' shíj t'éiyá 'anideéh. Jó Bilagáana biza'azis góne' 'ahnidééh. Diné bíi' neheleeh lá t'áálá'í doot'izh. 'Áájí yee náás dookah yéę t'áá 'ayáhigo bíi' neheleeh nahalingo kót'éego bínalkáá', jö' akon. K'ad kót'éego dadeezt'i'go haz'qá, jö' akon. 'T'ah nítl' 'éí lá t'áá 'aaníi baa 'áháyáqágo łeh. 'T'ah nítl' 'éí lá t'áá 'aaníi ts'ídá t'áá yíní 'át'éegi ho'deezhnish łeh. Jó díí laanaa danidzin, jö' akon. T'áá 'aaníigo jö' baa 'ahéeh dadínlidzjílgó haz'q néelqá'qájí'. Kodóó nihik'íj' doo 'éehózin da 'ániit'ee dooleełgi. Bilagáana t'lóó'-dék' nihináhaazláii nihaa saad bighá. 'Áltah 'át'éego. Nihikéyah yidáahjí' niljígo. Nihikéyah biyi'gi hólóniili k'ad yidáahjí' bi'niiná, jö' akon. Háadi da léi' nihidoochidgo, nahgóó kónihi'diiliyaago t'óó shíj nihináál yee 'ák'idadoolał, jö' akon. 'Áko t'ah kodqá' 'ádeiit'íjgo t'áá haada 'át'éego bich'qáh neiikaigo t'áá nihí bee 'ák'idadiidlaał náás yidiiskqáqgóó.

Niha'álcchiní léi', nihitsóóké léi', díkwíidi nátsóóidi shíj yee 'ák'idadoolał. Díí bíka'alkid nahalingo náás-góó t'éiyá, yá'át'éeh hodooleełgóó t'éiyá baa hwiinít'í. Díí yiniiyé hastói 'álnáhoojah Tségháhoodzáníjí'. Łá' yiq'oh nitsídaakos. T'áá díkwílt'ehé kodi nitsídaakes. Bá shił bééhózin, jö' akon. 'Áko díí k'adígíi ha'át'éego shíj baa nínáádajit'íj' dooleeł náás hoolzhishgóó, jö' akon. Díí k'ad naaltsoos nihich'íj' siłtsoozígií t'áadoo doo bééhózinii 'át'éego 'át'é, jö' akon. Ts'ídá 'át'éegi bee bik'idi'diitjíjlii t'áá nihí 'ádin nahalin. Háálá doo 'ínlíltaii' 'aghá 'ánlítláq', jö' akon. 'Ólta' hólóq ndi t'áá bił 'alts'qá' daniljíjgo dayółta', jö' akon. 'Áko daa shíj yit'ee dooleeł nídlit'sóosgo, jö' akon. Ts'ídá t'áadoo nilní da nahalin. Doo ha'át'íi da náás deidínóoséélqóó bik'i shijaa', jö' akon. T'áá doozhqógo dibé ba'an nanideehgo 'ílöhgo 'éí t'áá chał da bił 'adadiidíl yéę. Díí t'éiyá beehaz'ánii t'éi-

yá 'aghá 'ánítsogo, 'atí'doolítl' bøqh hólóq lá, jö' akon. Kót'éego t'íjhdígo bee bik'ida'diitq' nahalingo haz'q, jö' akon. 'Áko k'ad kót'éego daníil'í díí jíj, jö' akon. T'áadoo bich'íj' 'alghá nídei'nahí bini' náás yinahgo 'ashdla' nááhaigóó da náás b'idodził ndi t'áadoo 'ánihidoolítl' da. Nílááhdék' Bilagáanaadék' tsxíjíl dajíl'íj' ndi. 'Aadéé' Wáashindoon bá nidajilnishii baa tsxíjíl dajíl'íj, 'índa keyah binant'aí baa tsxíjíl jíj'íj' ndi. 'Áko ha'át'íi da baa hwiinít'íjgo tsxíjílgo łá' yit'íj, jö' akon. Nabidaahai, táa' da nabidaahaigo łá' yiníj'íj, jö' akon. 'Ałghaadzíj's niljígo ts'ídá doo baa 'ayahoolnígóó nihelkeedjí' 'índa nidahidit'aah. 'Éí doodago ch'éheltl'iid, jö' akon.

Jó kót'éii 'át'é. Ts'ídá bee 'íiná bee níltsgo bée'deetqágo, k'ad 'áko lá nídadidiilyéélni, jö' akon. 'Índa t'áadoo baa 'ínlíltai' nídiilyáago t'áá 'íiyisíi t'áá nihich'íj' nináhodiyoołnaał, jö' akon. K'ad kóoní baa hojooba'í yígíi bá ha'nínígi 'ánáhodoo'níj'í, jö' akon.

'Índa diné 'ahádadoo'nił ha'nígo nihinahat'á, jö' akon. Daatł'óó'góó, níléi naanish dahólóqgóó, da'nílt's'qá'góó diné dadooleeł ha'nígo yee nihaa nídaat'íj, jö' akon. 'Áko t'áá nihí 'ákóq' nihíł 'adáhání, t'áadoo cho'oo'jíj'hjí'góó, jö' akon. 'Áko 'ákóq' t'áá yinélee nida'ané, jö' akon. Łá'q 'ákóq' t'áá yá'át'éehgo 'ák'inidadikai. Łá' na'nile'dii, jö' akon. T'óó yóó' 'adajílníish, jö' akon. T'áá 'áadi t'áá hálak'eejí' doo nibéédaħwiizjih da. T'áá tsi'nidjikai yéę, doo baa dahojíyánéę, jö' akon. Kodi nánísdzáadi choidoo'jíj', 'éí doo 'íljjgóó, jö' akon. Háálá 'áadi haa 'áhályáanii 'ádinígií bee 'át'é, jö' akon. Ts'ídá t'áá hó dazhnízinígi bee ts'i'niikai, jö' akon. Łá'ída daa shíj yit'ee shíj t'áá díkwíi shee nídeezid daaníigo daa shíj néelqá'di neeznádiin nidayiyyeh, jö' akon. 'Éí t'áá 'ákónéehhee, jö' akon. 'Índa nahagiz dayiichjihii 'ákót'é, jö' akon. Jó kót'éego daníil'íj, jö' akon. Haleebé 'ák'inidadikai laanaa 'íl', jö' akon. 'Áko kót'éego nihá bichá hwíidéeni' ndi doo 'oo'néeh 'ániit'ee da 'ák'inidiidáii. Dzqädi yínee' nihíł haz'ánnejedi t'áá 'ayáhigo nihíł hoolzhish, jö' akon. T'áadoo bée 'ák'idadookáhí da nahalingo náhodilzhish. 'Índa níltsgáhígíi 'ádingo t'áadoo k'i'dólyéełgi da lá náhádleeħ, jö' akon. 'Áádóó dzqädi bee nihaa hwiinít'íngíi, dibé, jö' akon, ch'il bá 'ádin nádleeħgo t'áá 'ayáhigo náhodilzhish, jö' akon. Jó kót'éego haz'q. Shí kót'éego nísh'íjgo łehda baa nitséskeesígi kót'éego nabik'ítséskees łeh, jö' akon. K'ad t'áá 'ákót'éhé.

NAANISH BÍDAHOO'AAHGI

By Mark Begay (Tuba City, Arizona)

Shí 'éí díí t'áá 'ahoołts'íísigo 'ólta' naagháagi bee hadeesdzih nisin. Díí 'ólta'ígií naakigo 'ahqäh nít'i'go baa nitséskees. Jó díí k'ad 'ólta' ts'ídá bidziilgo ólta' dooleeł. Díí t'éiyá diné yee háhinoojah. Díí t'éiyá diné yaa yádaałti'. 'Áko kodóo baa nitséskeesgo t'áá 'akéé' dóó náánast'ánigíí ts'ídá t'áá 'ákót'éego náábídziil nisin.

'Éidí t'éiyá Vocational School wolyé. Háálá shí Vocational School-góó 'ííltá'. 'Áají naazt'i'ígií shił béehózin. 'Áko ts'ídá t'áá 'aheełt'éego, 'índa t'áá 'áltso'isídqá' Bilagáana-k'ehjí haadzhigo díí níléi k'ad Academic School-jí dah diigháahgo 'éí 'áají doobá nanit'l'a da. Naaltsoos naakits'áadah dah sinil yóltah. 'Áadóo nówohjjí College da daolyé 'éí ts'ídá doo bá nanit'l'a da. Jó 'éí níléi naaltsoos 'ádaal-íjjí, 'índa níléi 'azee'ádaal'íjjí ha'át'íí shíí 'áají nidaach'íid. Professional nidaħazt'i'íjí 'éí 'áají nidayóltahgo 'éí 'áají binaanish daaleeh.

Díí kojí nihí t'áá býo t'áá dadeets'in nahalingo, nihitsiighqá' doo hah nidaalnishígíí, jó 'éí t'éiyá naanishjí yígií t'áá 'íiyisíí nihá bichqá hwíidéenigo yá'át'éeh. Háálá nihaa di'dooldah. Nílhjí naaltsoos bidziilgo wóltá'jí t'éiyá 'áltso dah 'adiilyizgo, nihí yéę t'óó 'akéé' dóó nidińidahgo t'áadoo nidińidleelí da. 'Áko díí 'áají yígií 'éí náá'ólta' bá hólóogo t'éiyá ts'ídá t'áá 'áltso 'aheełt'éego bidziilgo dah didiikah nisin.

Jó 'éí t'éiyá, jó 'akon, díí t'áadoo le'é kodóo t'áá bihoniyázhí nahalingo bího'o'ah. 'Éí t'éiyá ké nidoots'osii naagháají, jó 'akon. 'Índa kin da bii' dahadleesh. 'Índa tsiniheeshjí' da nidaach'íish. 'Índa tsé da kin bee 'ádaal-ne'góó, 'índa kíjí' bighan nahaz'ágoo, kíjí' nidaadlöózgóó, dibé naadlöózgóó, jó 'éí níléi dá'ák'eh naagháají bił naazt'i'. 'Éí k'ad 'éí kíjí' nidaadlözéé 'áají chidí naa'naí t'éiyá 'aghá bee nida'anish. Bee nihwiildlaadí bik'eh ní'ágoo ha'át'íí shíí ni' bee hoolzhólígo 'ádaal-ne' shíí. Jó 'éí 'áají bídahoo'ah. 'Íhoo'aah ts'ídá ntsaii 'át'é. Jó 'áko díí ts'ídá yéigo bidziilgo bee 'iináanii 'át'é.

Háálá Naabeehó nihí 'di'níinii ts'ídá t'áá 'íiyisíí "Farming" wolyéii, Bilagáana "Farming" deiñinii, jó 'éí t'éiyá 'aghá bee hinii'ná dadii'ní, jó 'akon. 'Áko díidíigíí biniinnaa dah nishooja'góó, 'adahwiis'áágoo ts'ídá t'áá 'awołi bee bidadookaal 'áají yígií. 'Íshjáq nihaa dá'a'doolyéés lágo. T'óó t'áá hazhó'ó Education bidziilgíí, naaltsoos bidziilgo wóltá'ígií t'éiyá bił hanáohjeeh hanáánáohjeeh lágo. 'Áko daahdzaagogo nihaa di'doolyis.

Jó kwii bee hashni', jó 'akon. Kwii-dí Tónaneesdizí hoolyéegi 'ashiiķé kin 'ádayiilaa. 'Áko díidíigíí ts'ídá t'áá 'íiyisíí t'óó Vocational School hoolyéé-góó da'ííltá'ii t'éiyá 'ádaat'í, 'akon. Naanish naach'íid yídahooł'ág'ii t'éiyá 'ádaat'í 'akon. Ts'ídá t'áá 'íiyisíí t'óó 'ájít'í nahalingo 'ádayiilaa. 'Áko ts'ídá 'áltso bitsi' yishtlizhii t'éiyá 'át'í. Tsé nideiłkaalii, tsé deitł'inii bitsi' yishtlizhii t'éiyá tsé deitztl'in, Naabeehó diné'é, kiis'áanii dó'. 'Adóó 'índa kin deidleeshii nááná. T'áá 'ákónáánadzaa. Bitsi' yishtlizhii t'éiyá. Naabeehó, 'Oozéí yiłgo 'ánáádaat'í. 'Adóó 'índa "carpenter" wolyé tsiniheeshjí' nidaach'íishjí t'áá 'éí 'ánáádaat'í. 'Adóó 'índa 'atsiniltl'ish' naalt'i'jí. T'áá 'éí 'ánáádaat'í bitsi' yishtlizhii t'éiyá. 'Adóó 'índa, jó 'akon, béeš naatsidjí t'áá bitsi' yishtlizhii t'éiyá.

'Áko Bilagáana bee na'anishí nideiyéhígíí ts'ídá t'áá 'ákót'éego bibeenná'anishí nideiyé. Ts'ídá t'áá Bilagáana 'át'í nahalin. 'Áko díidíigíí bee nitséskeesgo ts'ídá t'áá 'íiyisíí bee 'iiná nisin. 'Áko 'éidíigíí nihits'ág' baa dáadoohkáah lágo. Bééš nihqäh dah naaz'áni danohłinii, naat'áanii danohłinii, 'ólta' nihá bidadookaalii, haleebéee nihá 'ádaah'í díí nihá deínóhts'in. 'Adahwiis'áágoo kót'éí naanish bínida-niitingo nihá bąqñ ní'ágoo nihá 'ádaah'leeh. T'áá 'ákódí dooleeł.

I went to a vocational school in the old days. We miss this type of training in our present schools, and feel that vocational work should receive greater emphasis. Also, some of the unschooled adults should be encouraged to take up vocational training, so they will not always be lagging so far behind. Some of the Navahos and Hopis who live around Tuba City, and who had some vocational training under the former school system, have built a fine stone house. Everything was done by Indians: by Indian masons, Indian painters, Indian carpenters, Indian electricians, etc. This shows what Indians can do if they can get the proper training.

NAABEEHÓ DINE'É — — — — —

Our Tribal Council has been asking for more schools and hospitals. However, it is sometimes hard for Congress to understand our needs, and difficult for them to believe that our requirements are as great as we describe them to be. This is our own fault. Our own people do not encourage their children to go to school. And many of our people set poor examples for our children. Parents who drink, gamble and carry on cannot help but set bad examples for their children to follow.

We hope that this \$90,000,000 will prove to be a real benefit to our people. We need schools and training for our children as a protection to our natural resources. The Indian Office should most certainly be retained for our protection — otherwise white people from the outside will soon beat us out of everything we have.

But let's not be hasty in adopting the General Grazing Regulations. We do not yet understand it. If it takes two years to understand it, then let's take two years. We do not want to harm our people in the future as we have done in the past through our hasty, ill-considered decisions.

People should be encouraged to accept off-reservation employment. Many people make good money, and have a good living. Of course there are those who throw their money around foolishly, and return home with nothing. We should save our money to tide us over crop failures and poor years.

HAJÍÍNÉÍ

Shádi'áah biyaají keyah South America wolyéego dah si'ánigíí bikáa'-gi 'Indins danilíinii ła' Kalahá daolyéego keédaħat'ínígíí díí Naabeehó dine'é hajíínéí daaníigo bahane' nidaazt'i'ígií k'asdáq' t'áá bił 'aheełt'éego bahane' nidaazt'i' lá 'ałdó'. Jó 'éí kót'éego bahane' danít'i' lá:

"'Ałk'idáq' díí Kalahá dine'é ni' bitł'áahdi keédaħat'íí nt'ee'. 'Áko wó-dahdée' 'ahoołts'íísigo yah 'i'díidíingo dajiiłtsá jiní. Hashkéejí naat'áah nilíinii 'éí Kaboi wolyé jiní. Díí hashkéejí naat'áah nilínéę ha'át'íí shíí tsídi shíí 'ániigo yidiizts'ág' lá jiní. 'Áadóo tsídi 'ániinegę́dó dah diiyáá nt'ee' díí yah 'i'díidíneqę́dée' tsídi 'ánií lá jiní. 'Áko díí yah 'i'díidíneqę́gi 'éí 'ahoołts'óózigo yah 'ahoodzqágo 'áadéé' yah 'i'díidíin lá jiní. Hashkéejí naat'áah jílinígíí 'ayoo jineesk'ahgo biniinnaa díí ni' bighá hoodzánę́ góné' doo hóhóoghah da lá jiní. 'Áko díí 'ahoodzánę́ gódei hadeesh'nahgo 'áadóó dídeesh-íjj ch'éeh jiniizjjí' jiní. 'Áko t'óó ná-t'ág' níjídzáago diné t'áá 'ádaalts'óózgíí ła' 'ákóó názhní'eezh jiní.

Díí diné 'áadi názhní'eezhgo 'ahoodzánę́ góné' yigháahaas'na' jiní. 'Áko shíí 'éí ni' náánáála' yikáa'jí' hahaskai. Nt'ee' díí ni' bikáa'góó t'áadoo le'é tsin bineest'q' ts'ídá nináneel'ágjí' jójá'ágí 'át'eeego bee 'áda'aziin lá jiní. 'Áadóó t'áadoo le'é tsin bisqá' da 'ádaat'éii dó' daholqó lá jiní. 'Áko 'éí t'áá 'áltso ła' nídaħħiżlāá' dóó díí kodi daholqó lá dajiníigo hashkéejí naat'áah nilínéę bich'í' bidah 'adajiz-níl jiní. 'Áko 'áadóó díí ni' bikáa'gi t'áá 'íiyisíí hózhóní lá dóó t'áá 'áltsoní bee 'áda'aziin lá dajiníigo nt'ee' bił ní-dahojoolee' jiní.

'Áadóó hashkéejí naat'áah nilínéę 'áni jiní: "T'áá shíí 'aháíí hózhóní, dóó t'áá 'áltsoní bee 'áda'aziin ndi díí tsin bisqá'ígíí ła' shich'í' bidah 'adasołt'e' 'éí bee baa nitséskeesgo 'áadi 'anoonéél hólóogo 'át'ee lá," ní jiní.

'Éí shíí díí tsin bisqá' ła' bich'í' bidah 'adajist'e'ígíí yee yaa nitsékeesgo 'áni. 'Áko ndi ni' bikáa'gi hajiskai yéę 'éí nihí t'áá kodi keédaħwiit'íj dooleeł dabizħdīniid jiní. 'Akwe'é t'áá 'íiyisíí baa saad hólóogo ná'ahónáád jiní. Hashkéejí naat'áah nilínígíí t'áá kóó keédaħohjt'i, háálá kwe'é 'anoonéél 'á-din ch'éeh hałníigo ła' ni' bikáa'jí' hadajizná jiní. "'Azhq t'áadoo le'é bee 'áda'aziin dóó hózhóní lá ndi 'áadi hadahsoonáago dadínóohnéél lá; 'éí bąq doda nihidishní," ch'éeh hodííniid jiní.

Ni' bikáa'jí' hadajiznánę́ 'éí 'áadóó 'anoonéél bił 'aha ch'íjíkai jiní.

(Page 6 bikáa'gi baa nááháne'.)

'AWOO' HAHA'NÍIŁGI

By Willie Cisco (Lukachukai, Arizona)

Shí díí 'azee'ál'í baa nísít'íjídígíí díí t'áá 'éí bigháqhji' naazt'i ii bee hanáánásdziih. Haa shíí níltsogo t'áá shí sitsiits'iin biyi'dóó béehasinígíí tsosts'iits' áadah nááhaiídáq' diné bee bíká 'anáshwo'go hahoolzhiih ni' díí Lók'ai-jígai haz'áqgi. Doo t'áá díí shíł haz'ánnígi t'éiyá diné choyoos'íjd da. Nílélí Tólikan hoolyé bíhoneel'áqgo, 'índa Tsé Łichíí' dgh 'azkání, 'índa Tsé Ni-tsaa Deez'áhí, Bis Doot'l'izh Deez'áhí. Ł'a'ts'áadah náhásdzooígíí 'éí biyi'gi béeħózinígó diné bił béeħahózin. 'Awoo' haha'níił naagháagi lq'igoo bee diné bíká 'eeshwod silíj' k'ad.

Jó 'áko 'ákót'éego ha'át'íi da bee 'ahílká 'aníjíjahgo baa na'aldeehgo yá'át'éeh, ha'át'íi da bee tsist'l'a 'iil-deéh nilíj' góne'. Tsosts'idts'áadah nááhaiídáq' díí k'ad Lók'ai-jígai haz'áq' góne' diné doo hazhó'ó baa 'áháyq' da. 'índa bqah dah dahoo'aahgo doo ts'ídá 'azee'ádaal'íjgóó ndaajaah da. 'índa bee bide 'ádahooniílli, t'áadoo le'é ts'ílh niidóóh nídadílnihii doo ts'ídá 'ayoo bee bíhoneedlíj' da 'íidáq'. 'Áko 'íidáq' díí 'awoo' haha'nílígíí shinaanish 'íishláa. Bilagáana 'asdzání bi'éé' daalgaaígíí "nurse" nilíjgo, 'éí sidáá níl'íe' Lók'ai-jígaigi. 'índa Father Clementine wolyéego 'áldó' 'éé' neishoodii ḥa' sidáá níl'íe'. Jó 'éidílgíí bił 'áltso'odasis'ni' go, 'éí shá bił béeħózingo kwe'é nidiashílnish haa shíí nízahjí'. Tsosts'idts'áadah nááhaií dóó wóshdéé' hahoolzhii-zhígíí, tádiin dóó ba'an t'áálá'í yéedáq' dóó k'ad díí dízdiin dóó ba'an tseebíj jí yoołkálgíí t'ááláhági 'átl'éego shinaanish yit'ih.

Nahonit'l'a dahaleehgo, hashtl'ish dahaleehgo, 'índa deesk'aaz dahaleehgo, 'azee'ál'í bich'qáh nahonit'l'a dahaleehgo t'áá shí choosh'í. 'Ákót'éego diné bíká 'anáshwo'. Bee na'anishí 'éí shee hóló. 'índa 'azee' dó' shee hóló. Bééhasin 'éidí. • 'índa díí bee na'anishí 'áłqá 'ádaat'éii, t'áá 'áltsojí' bee nida'anishii 'éí shee hóló. Doo biniiyé 'íjíta' da ndi k'ad kót'éego biniiyé dah 'eeshlééł.

Diné, 'asdzání, 'índa 'áltchíní da t'áá 'áltso bee bíká 'eeshwodii shinaaltsos t'áá 'átl'é bik'i sinil. 'Bízhi' naaltsos bikáá' 'ádaashle'. 'índa yoołkálgí, 'ákwé'é 'íidáq' bá nishishnishii 'éí t'áá 'áltso bikáá' 'ádaashle'. Jó 'áko niyooch'iidgo 'ádiní shizhdíniid shíí 'éí naaltsos shá jidínóoł'íjí.

'Áadóó diné 'ákót'éego biwoo' hadahashnílgóó dóó 'asdzání 'ákót'éego binaashnishgóó t'áá 'áltso naaki da yiłkáhgo baa náánishtaah. "Doo 'á-nísh'téhé da, náádiisdzá, 'ahéhee', 'daaní ḥa'. Ł'a yik'é nida'iilé. Jó kó-

DINÉ BIZAAD

By Tsosie Brown (Tuba City, Arizona)

Naabehó niidlínii t'áá nihí nihizaad bee 'ak'e'elchíigo Tségháhoodzánígi Naabehó binant'aí béissh bqah-dah naaznilígíí 'álah níjidleehgo Bilagáana bizaad bił 'áltch'í' ninádaji'nił doo.

Díidí béissh nihqah dah naaznilígíí Tségháhoodzánídi bee nihá náhoo-t'aahgo 'álah nádleehígíí t'óó la' t'áadoo le'é nihich'í' hadahat'éeh shíí doo ts'ídá t'áá 'íiyisíi bik'ídazh'diyiitjih da nahalin. Haalá yit'ego 'ályago t'éiyá nihá yá'át'éeh dooleeł lá. T'ááláhágo haz'q díidí Naabehó bizaad wóltá-íjíi t'áá la' 'íiyisíi nihá choidoo'íjíl nisin díí k'ad 'álah náá'ádleehí góne'. Naaltsos t'áá 'áltso nihich'í' ch'ihinidééh shíí t'áá honítloó'go t'áadoo tsíj'íl yil'íni t'ah doo hah 'álah da'azl'í'góó díí naaltsos béeħa' alne' dooleeł t'áá nihí nihizaadígíí bee. Díí naaltsosígi doo bée-ályagóó doo baa náhá'íj' da dooleeł. Hálá haa shíí néeláq' ni'iidzílh níláahdi 'ata' hani'di 'éí bqago shí 'íinisingo díidí diné bizaad wóltá'íjíi t'áá náás-góó nihá yit'ih dooleeł nisin. Shí k'ad kót'é shinant'aí.

Many new propositions which come to us are not understood by us. The question is, how can vital business matters be so presented that we can understand them? One way is this written form of our Navaho language, which could be very useful to us in our councils. Adequate translations in written form could be made before meetings and presented to us in our own language. We could postpone discussion of anything not presented to us in our own language. This could be of real benefit to us.

STATEMENT OF POLICY

IN the present issue of this newspaper there will be found several articles prepared by Navahos. The express purpose of this publication is: (1) to provide a medium for the dissemination of information among the uneducated members of the tribe, and (2) to provide a medium of exchange wherewith thinking Navahos can share their views with others of their tribesmen on a reservation-wide basis. All articles prepared by Navahos shall carry the name of the author, and shall be accompanied by an English summary. The views expressed in such articles do not necessarily represent those of this Agency, nor of the editor. It is our hope that an ever-increasing number of Navahos will contribute regularly with the end in view of ultimately making this publication a paper by and for the Navaho people.

t'éego baa naasháago 'átl'é díí.

'Áko 'ákót'éego ha'át'íi da béeħa-hojisini 'ahidinílnáago bee 'ahílká 'aníjíjahgo 'éí ts'ídá yá'át'éeh nisin. 'Áko 'azee'ál'í haz'áqgi baa yinísh'í. Hálá shíł béeħózin 'éí bee 'átl'é. 'Áájí 'éí k'ad t'áá 'ákót'éhé.

I learned to do dental extractions about 1931 from Fr. Clementine and a nurse who were then here at Lukachukai. I take care of people all around this area. I have most of the required instruments, and I keep a record of my patients, so if you do not believe me, I can show you. Some people pay me for my services; some just say thank you. I think that it is well that we help one another in this way, especially in view of our lack of adequate medical and dental facilities on the reservation.

BIT'A'AZHAKH ŁÁNÍ

By Willie Cisco (Lukachukai, Arizona)

'Ałk'idáq' Nóódaí 'anaa' jiní. Nóódaí báähádzidgo. Naghái Ch'ínlíjídóó yaago, haa'í shíí dahooghan nítl'íe'go t'áadoo hooyání Nóódaí hak'i dah yizhjéé' lá jiní. T'áadoo dajoo'ínlí t'ah nítl'íe' t'áá 'íiyisíi kodéé', t'áá 'áyídídéé' t'íj' bił yijah lago dajiiłtsq jiní. Hastiin léi' Házhah wolyéé nítl'íe', 'éí ts'ídá t'áadoo 'ákóq' t'éiyá yálti' nítl'íe', niyá'áhodilti' t'éiyá nilíjgo. 'íiyisíi bízhí' nilílinii t'éiyá Bit'a'azhak Łání wolyéé nítl'íe' jiní. Jó 'éí díí ts'ídá t'áadoo 'ákóq' t'éiyá yálti'go, t'áá 'áyídígóó bił 'ahqah dahaghan nítl'íe' jiní.

Bideezhí nilíjgo ḥahjí bighan. Bídó' ḥahjí bighan. T'áá 'áhánídéé' da-dildon yiits'a'go ch'íjílwod nítl'íe' t'áá 'áhánígi k'aayééł bigqaghah dah siyíj-go yilwoł jiní. T'áá shíí 'áko ch'íjílwod yéq hánaai bich'íj' cho'joos'íj, doo hóó-sihgóó. "Shínaai," bijiní jiní. "Ha'át'íi yee," níigo bizéé' ts'it'l'ah yiits'a'go yigáál. "Háajigo yee" dooleeł, shínaai? 'Adéé' Nóódaí doo 'asohodéébéezh da, háajigo dah didijah, háajigo yisdá diikahgi 'átl'é? Shínaai, Bit'a'azhak Łání, bijiní jiní. "Háajigo lá dooleeł, k'ad ch'íjídiitahgóó lqáj," níigo bizéé' ts'it'l'ah níigo t'óó hats'áqjíj' yigáál jiní.

ŁAHGO 'ÁT'EEGO 'IINÁNÍGÍI

Senator Watkins wolyéego Wááshindoondi 'atah dah sidáhígíí naaltsos ḥa' saad yee haidilaago Wááshindoondi beehaz'áanii 'ádeił'íjgo dah naháaztánígi yiyaa niiníltsooz jiní. Díí naaltsosígi 'ániigogo 'éí, Congress danílinii t'áadoo le'é Naabehó dine'é dóó Kiis'áanii da yee náás dookahii bá baa nídat'íj' dooleeł ní jiní. Díí naaltsosígi bee lq' 'azl'íj'go shíí Wááshindoondi Congress daolyéego beehaz'áanii 'ádeił'ínígíí Naabehó dóó Kiis'áanii yíká 'anájahgo t'áadoo ts'ídá nízaad nihołzhishí Bilagáana dah yikahádi-dah yikahgo 'ádeidoollíł. Kódzaago 'índa diné dóó Kiis'áanii níl'í kéyah bikáá' 'adahwiis'áágóó t'áá 'áltsgo Bilagáana yił 'áltah nikidadidooldah. Wááshindoondi dó' yílák'ee hadookahgo t'áá bí danízingóó Bilagáana bitahgóó naanish yee 'ák'idayíldzíj' dooleeł, ha-níigo yiniyyé naaltsos niiníltsooz jiní.

Senator Watkins has introduced a bill into Congress designed to serve the needs of the Navaho and Hopi Indians. It would provide for the rapid acculturation of the Indians, and the discontinuation of federal wardship at an early date.

HAJÍNÉI

T'áá ni' bit'l'áahdi keédaħat'ínléé' 'éí doo bqah daat'ééhgóó 'aniné t'áá géed keédaħat'íj' jiní.

'ÓLTA' TŁ'ÓÓ'GÓÓ NIHÁ BÉÉHO'DÍLZIN DOOLEELII

By Lee Bradley (Kayenta, Arizona)

Ts'ídá 'ólta' t'éiyá yéigo baa ní-deiit'j. 'Áko díí k'ad béeso nihá ch'é-níítl ha'nínigíí da'ólta'ígíí t'éiyá t'áá 'íiyisíí bidziilgo nihá 'ádadoolníítl. Jó díí t'éiyá bee 'ahii' naanéiikah nahalin. T'ah nagháí yéqdéé' la' da'iínílta'. 'Íldáq' nihida'ólta' t'áá dahayóigi 'át'ee-go baa nitsídeiikes. 'Áyqá t'áadoo níléi t'áadoo le'ee bee 'iináa dooleelígíí t'áá bina'niltin booshk'iizh danít'i'go. Díí bídahwiilzááh. 'Aadóó wóshdék' hodeeshzhiiizhí 'éí yéé t'áá 'áltso bqgh 'ádin. Béégashii nídei'nihí 'ádaat'éii da, tsílkéi yídahoo'l'aah. 'Índa kodóó níléi naa'ahóóhai naatseedgi da t'áá 'áltsoní bee 'iináanii t'áá 'ooshk'iizh nít'i'go bíhoo'aah nít'éé'. Da'iínílta' dák' 'ólta' t'áá shágħaqdídoo baa neiki, naaltsoosígíí. Kodóó náánálahjí yígíí 'éí naanishígíí, jó 'akon. 'Áko iídáq' tsílkéi da'iílta'ii, ch'ikéi da'iílta'ii t'áá 'áltso, 'azháánee' doo naaltsoos t'éiyá 'ách'j' nideidiis'nil da ndi naanishígíí t'áá 'iyólta'go, naaki da, tása' da, díj' da béédááhai ndi 'ólta'ígíí yóó' 'adeidii'aahgo naanishígíí náás deidiit'éeh yists'ihgo yídahoo'l'q'qá. 'Áko 'éí k'ad iídáq' da'iílta'ii t'áá yá'át'eehgo yikah. Díí kóní k'ad lqágo da'ólta'góo la' dayílníish. 'Índa kodóó tsílkéi ch'ikéi háánoot'jílji t'áá yee nideinitin. 'Áko t'áá 'áníltso 'ákodeiniidzin, bídahwiilzááh. 'Áko k'adígíí t'éiyá 'aadéé' náás deezt'i'ígíí t'áá 'áltso bqgh 'ádin silíj'. Naanishjí bqgh nít'i' yéé t'áá 'ádin. 'Áko t'áá 'awołí bee bídahwiilzááh. 'Áko 'áadi bee nitsáhákeesgo nát'qá'. ní'deest'jí'go kóní bee 'ahqáh ninádeiikah nahalin.

Jó doo yéigo 'ajíílta' da ndi t'áá hohí bá 'ájít'eeego kodóó 'iiznizingogo bee yá'át'eeh hidinaah lá. Jó k'ad kóoni 'ákót'eeego yee yáadaalти' la' naazí. 'Áko t'áá 'aaníi 'át'ee. Jó nihíl béédahózin. T'áadoo le'ee yinaalnish, 'áadi yídahodiil'q'qá kodi yá'át'eehgo yee náás dayíkááh.

'Áko díí k'ad kóó tsílkéi, ch'ikéi háánoot'jílji 'ólta'ígíí hózhó yéigo nihá bidziilgo 'ádooníítl, jó dadii'ní. 'Áko náásgóó yídahoo'l'q'q'góó 'ólta'jí yígíí yiláh dahinisée ndi, 'áko ch'ééhékááh. Kój naanishígíí dayiiltsoodígíí, yídahoo'l'aahígíí, jó 'éí yee 'íighah niljí dooleel. Jó díidí biníiyé t'áá hazhó'o da yíníkeed.

'Áko díí k'ad béeso lqá ch'é'níítl ha'nínigíí bił nít'i' dooleelii tł'óó'góó da'ólta'góó, nihinidahasdzogóó yee nihéé-dahósin dooleelii nihá bóoltq'go 'á-dazhdoolíítl, nihinant'aí dajílíníi da'

dii'ní. Jó 'éí díí 'ááldishníinii 'éí, jó 'akon. 'Éí k'ad nílhjí Yootóójí náhás-dzooígíí, 'éí doodago Hoozdojí náhás-dzooígíí kodéé' Wááshindoón be'ólta' dóó hááyáii, 'aadóó nówohjí' náás 'ólta' bidziilii bíhwíideesh'áál, naanish bidziilii bíhwíideesh'áál nízingo bił 'á-dááhóóniidgo. Jó kodóó k'adígíí 'át'eeego 'éí doo nihá nidzin da nahalin. Wááshindoón be'ólta'jí 'íílta'go, kohgo 'íílta', kojj' niniyá, jó daaní. 'Áko ndi 'áajígo doo nihá béého'dílzin da nahalin. Doo lá bííníghah da ni dabí'di'ní. K'ad nanihínítaah. 'Éí bqá 'ádadíi'ní. Kodóó nihitsílke' haa shíj néelqá' si-láagogó 'ataayá, nináhaaskai. Kój 'Wááshindoondéé' béeso bá sinil. 'Áají yik' 'íidóólta'ii bá hóló. Jó kót'eeego nihíl béédahózin. 'Áko tsílkéi, ch'ikéi 'ákóó nidaaskai baa deet'q' niljí ndi kodóó ch'ééh dayókeed. Naaltsoos ha-deidile'. 'Ólta'góó t'áá bidziilgo 'íidéeshéhtah danízingo kodóó yiniiyé naaltsoos hadedile'. Wááshindoón bi'ólta'góó 'íílta', naakits'áadahígíí lá yílta'ni, daaníi ndi 'áajígo t'áá hastáníjí' ní-idzá bíighahgo nihá deiníl'jígo, 'áko níléi 'ólta' bidziilgóó doo bííníghah da dabí'di'níigo t'óó ha'át'í lá 'hayói lá, daaníigo yqáh dabíni'go ninádaha-kááh. T'áá níík'e náás dah dayíkááh ndi, náásgóó danízin ndi díidíígíí bee 'át'ee. 'Áko díí kéyah Naabéehó biná-hásdzooígíí biyi' t'áálahágo 'ákót'ee.

Díí k'ad yíníshkeedígíí, dayíni-keedígíí 'áko 'éí díí bee nihéého'dílzin dooleelígíí 'éshjéé' dooleel dadii'nínigíí jó 'akon. Lók'aah Niteel hoolyéedóó t'éiyá háát'í'. Tsílkéi díkwíi shíj 'áltso da'iílta'. High School wolyéii 'áltso dayílta'. 'Áko siláagogóó nidaaskai. 'At'éeké dó' t'áá 'ákót'ee. Díkwíi shíj 'azee'ál'í yídahoo'l'q'qá'. 'Éí 'ákóó biníi-t'aa dabí'déékeedgo 'ákóó siláago yis-dá dayii'éeshgo 'akéé' nidaaskai. 'Áko nináhaaskai. 'Áko 'éí la' 'ólta' bidziil-góó deesháátl daaníigo naaltsoos yee hadeidile'. 'Áko 'éí t'áadoo háágóó da niyáthéhé, lq'qá, 'éí lá 'éí bééhózin ni daaníigo 'éí t'éiyá 'ahikááh. K'ad dí-kwíi shíj 'áádóó tsílkéi, ch'ikéi, náás-góó dayíkáahii, 'ólta' yídahoo'l'aahii, 'éí t'éiyá bich'j' baa hadlee' nahalin.

'Áko nihí kojí t'áá Wááshindoón bá da'iílta'jí yígíí tsílkéi k'ad lq' 'ákót'ee. T'q'q' haháskai. Doo há bidi'niidzíjí da. Haa'í yee' t'áá bínáádínéeshéhtah daaníigo, jó 'akon, Bilagáana da bíká 'anájahgo, t'áá tídzi'ahí da la' 'ada-háskai. 'íiyisíí t'q'q' haa'niljí t'éiyá 'aghá. Jó díidíígíí t'éiyá t'áá 'awołí bee bídahwiilzááh. 'Áko díí k'ad béeso lqá nihá ch'ínaáneedéhígíí 'ólta' bidziil-góó dayíniikeedígíí, jó 'éí t'áá nihá bés-

jéé'go 'ádazhdoolíítl. 'Áko náásgóó, kodóó tsílkéi k'ad da'ólta'ii, ch'ikéi da'ólta'ii, jó 'éí k'ad yii', hahaaskai dóó, la' naakits'áadahjí' bee nahaz'q. La' t'áá tseebíijí' bee nahaz'q danihitah-góó. 'Áko 'éidíígíí yídahoo'l'aahii náásgóó College hoolyéégo 'atséékéezgo kodóó naaltsoos haidoolíítl. 'Ólta' bée-hózingo, nihá bésjéé'gogo. Nihá bí-diidlidgogo. Jó 'áko 'éí bee doo nani-tl'agóó kodóó tsílkéi léi', ch'ikéi léi' 'ákóó 'atséékéezgo, t'áá hooshch'j', "Lq'qá, 'éí lá k'ad 'íl' ni. Bee bí'diiliidlii lá hóló ni. Bee 'ólta' nihíl bééhózinii, bee bééhoniilzinii lá hóló ni, jó 'áádóó háníyáá lá. Kój lqá, nihílááh, yéigo 'ánít'j." Jó kodóó na'nitin yee 'ach'j' hadahadziih. 'Ólta' yinidani-deehii, "T'áá 'aaníi 'ádíníigo, yá'át'eeh 'áníl'jígo nizhónígo lá bíhwíidíítl'áál ni. Kój lá ná'qá 'át'ee ni. Diné níljjí lá ndi t'áá bee ná haz'q." Jó kodóó nizhónígo 'índa tsílkéi náás didookah. K'ad 'át'ehégi 'át'eeego 'éí na'ní-zhoozh 'ádin nahalin. Kodóó tsístl'ahii-kááh. Tsékooh bidáa'jí' nihikááh. Nílááh wónaanídéé' 'ólta' t'óó bidááh háníigo dah si'qgo kodóó bee ha'naa ni'doodáałii 'ádin. Jó k'ad kóniit'é. Díík'ehgo k'ad kééhwiit'j. 'Éí biniinaa 'ólta' ch'ééh 'íil'jí' t'éiyá 'aghá. Doó-neé' doo niidzin da ndi, laanaa danízin tsílkéi. 'Áko ndi tsístl'ahakááh. Bee tsé'naa nidiidáałii, bee tsé'naa ní-doolzhoshii, bíká' tsé'naa nihonít'i' dooleelii, jó kwe'é nihí-Wááshindoón doo nihá hasht'ejila da. Bee nihaa joozhchid nahalin. Jó díí 'ááldadíi'ní.

'Áko 'éí kojí, jó 'akon, Bilagáana-jí yózhíigogo "State Accredited School" níi lèh. 'Áko State-déé' "recognize" 'áyósin dooleel nihí'ólta'ígíí, jó díí 'ááldadíi'ní. 'Áko kojí dinéjí bee wójíi t'éiyá t'áá 'ádin. 'Áko t'óó bee 'íidilidlii, bee 'ééhózinii, k'ad díí t'éiyá dadii'ní. Jó 'áko t'áá 'éí niljí nahalin. 'Áko 'éidíígíí bqghgo t'áá la' hazhó'o t'áá díkwíi nááhai dóó díí tsílkéi da'ólta'-ígíí naaki da, tása' da, nááhai dóó la' díj' nááhaijí' 'áltso yii' hahakááh díí kojí nihá hólóníi. T'áá la' 'áádóó náás dit'ééh niljí, 'áko kojí nihá 'ályáago.

'Áko tsílkéi haa shíj néelqá' náás dookah. Kój díí k'ad siláagodéé' bi-ch'j' baa hadlee'ígíí, 'ákóó nidaaskaa-ígíí, la' t'áá bił chohoo'jígo yaa nitsé-keesii, jó t'áá bee bíká 'o'oolwodgo tsí-dá t'áá díkwíi da 'anáánáo'níítl laanaa. Jó díí nihíl nidaajeeh. Kodóó díí nihá bésjéé' silíj' dóó, bee nihá bí'diidiidlii doo, k'ad da'ólta'ii lqá hadookah. T'áá 'áko 'ákóné' 'ahidookah. Ha'át'eegóó da yáál bá ch'ínaáneedéhígíí 'ólta' bidziil-góó dayíniikeedígíí, jó 'éí t'áá nihá bés-

'ÓLTA' TL'ÓÓ'GÓÓ — — — — —

tsxíjìgo náás diikah. 'Áko doo tseebí-diin nááhaiídáq' la' baa ní'diildee' ni' dadii'níi da dooleeł. Kót'éego la' t'éiyá tsíjìl náás diikah. T'áadoo 'ólta' nihá bínáá'diidlid dago 'éí t'áá 'ákot'éego 'ahóyéel'á. Kojí naakits'áadah ígíí sinil wólta' ndi, naanishígíí t'éiyágo, 'áají t'éiyá sih nilj. 'Aají' t'éiyá yik'idiikááh. Kojí naaltsoos noodahqójí 'ayahdi neheleeh. 'Áko 'éidíígíí bits'qago, 'áko kojí nihá bídi'doodlił. Ts'ídá t'áá 'awołi bee daniidzin. Laanaa dadii'níigo 'át'é. 'Áko 'ólta' bidziiliñ dadii'ní. T'áá níléídéé' 'áko dadii'níigo hoolzhiizh. Hastói t'áá 'éí t'éiyá ch'ééh nihá náás dah deiłts'o' nahalin.

'Áko díí k'ad 'ákót'éego bee náás diikah. 'Índa naanish bá hooghan dooleeł. Naanish hahííláá dóó, naanish bíhoo'aah dóó, jó díidíigíí 'ałdó' hastóí dayókeed. 'Áko 'áají t'áá booshk'iizh nít'i'go bídahwiilzááh dadii'nínígíí 'ólta'í sání daniidlíinii, jó díidíigíí t'áá bóoltq'go nihá 'ánalyaago. 'Ídáq' da'íníulta'dág' ké 'ál'í da, ké 'ánál'í da bídahoo'aah nít'éé'. 'Índa 'éé' 'ál'í, 'ałk'ihoodé'nilgo, chalééko da t'áá bik'iizh naastsoozgo, kóó baa neiildeeh Ɂeh nít'éé'. 'Índa béégashii naach'id, 'abe' hasht'e wólzin. Kóoní naa'ahóó-hai bee 'iináanii 'át'é, kóoní baa 'áháyáqgóó, bisóodi da 'ádaat'éii, Ɂíjí 'ádaat'éii, Ɂíjí bee da'íníishgi, Ɂíjí naat'eeshgi, jó díí yéę t'áá 'át'é 'ádin. Haashíjí néelqáá' naanish. Béesh doot'izh yitsidgóó da. Tsinaabqas 'ánál'í, 'índa bééhágod 'ánál'í, bee nihwiildlaadí, háiida doo kéyah bee bini'doonishii 'ánáalníílii, díí bił 'ahqah nít'i' nít'éé'. Kojí hooghan si'qági tsiniheeshjíí ha'-át'éegi da haakeqsgo kóoní bił 'anida-doolkałgóó biniiyé Ɂa' háádooch'ish dóó didoolkqołgóó. Hooghan bee hash't'e doolnííł. Bikáá' sikaadii bee bina-anish, díí la' t'áá 'ooshk'iizh nít'i' ni'. K'ad la' 'éí 'ádin. Ha'át'éego lá 'át'éé lá? Jó kodi bídahwiilzááh. 'Áko 'eidí-yígíí t'áá nihá ninályáago, nihitsíłke'é, nihich'eeké'é bá ninályáago, jó kodóó t'áá 'éí 'ólta' yilááh dahineesáq' dóó, naadiin dóó yówehjí' 'adahineesáq' dóó naanish yíhodiil'qá'ii, jó kodóó yee 'atah ch'idoogááł. Kodóó binaanish dooleeł. 'Áko 'ólta'jí yígíí t'áá yi'oh niní-yáá ndi, doo 'ałtso yiyíłta' da ndi kodóó yee 'atah nilíjí dooleeł. Be'iina' ni-íjí dooleeł. Kodóó ba'áłchíní náhás-dlíjí'go yee neinitin dooleeł. "Shí kwe'é shi'oh 'anééłna'. Kodi náhaidi 'índa ólta'jí' dah diiyá. 'Éí biniinaa bi'oh néeéłna'." Díidíigíí ba'áłchíní yee yinoo-íjí' dooleeł. "'Éí bąq k'ad kóoní, sha'-áłchíní, nihich'jí' qq 'át'é. Haleebéé áadaah'tíjí," deiłníigo yídeiniyodgo, jó áko naaltsoos si'qájí t'áá doozhoonígo nideididoolééł. Yídahwiidoł'ááł

T'ÁADOO LE'É T'ÁADOO T'ÁA
HATSXÍJLGÓ BEE 'ÁDÁ NDA-
HODIYIIT'AAHÍGO YÁ'ÁT'ÉEH

By H. T. Donald (Shonto, Arizona)

Díí diné bikéyah náhásdzooígíí biyi' keéhwiit'ínígíí nléí ha'a'aahdéé' naaltsoos nihich'íj ch'ihinidéhígíí, 'éí doodago t'áá nihidine'é hadeidile'go yaa nídaat'í Tségháhoodzánígi. Resolution deiłní Bilagáanak'ehjí. 'Éí doo-dago naaltsoos bee 'ádá nihodiit'aahígíí daats'í wolyé. Díidíígíí Tségháhoodzánígi baa náhát'íjgo, biniiyé 'áłah ná'á-dleehgo ts'ídá nizhónigo baa náhát'íj laanaa daniidzin ła' nisiidzjí. 'Ákohgo nihíł dah nahaz'qágóó nihidine'é ts'ídá 'ałtso yee lág nízingo, kohgo 'índa béésh bąqñ dah si'áni niidlínii bee lág 'iidleeł laanaa niidzin. Ła' t'áá 'íiyisíí hanee-tehee bee lág nda'iyiidleeh. 'Áko doo hazhó'ó nihíł 'ákódaat'ée da 'ákwe'é. Ts'ídá t'áá 'íiyisíí yéigo nabik'iyáti'go 'índa bee lág 'ooleełgo, kót'éego t'áá 'íiyisíí laanaa daniidzin nihíł dah nahaz'qágóó. Díkwíí shíjí nihich'íj hadahineezdee' k'ad. Nléídéé' t'áadoo le'é baa nídaat'íinii. Haneetehee bee lág 'ooleeł. Bikéé'dóogo nihidine'é doo bił 'ákódaat'ée da nináhiikáahdi bee bił dahwiilni'go.

'Ha'át'éego lá nihaa yisínínahgo haneetehee díí bee lá 'asínítlíí' lá?" ná-danihidi'níi ɬeh. 'Áko 'éí biniinaago ts'ídá yéigo nabik'iyáti'go 'índa bee lá 'ooleełgo, 'índa ts'ídá 'ałtso yiniihgo

booshk'iizh nánít'i'jí naanish. 'Áko t'áá 'aheeníltso nahalingo 'ahaq̄h yoołts'qł dooleeł. Jó díí t'áá 'awołí bee laanaa daniidzingo 'át'é. Díí k'ad t'áá 'ákót'éhégo sáanii niidlq'í, 'ółtaí sání niidlínii baa nída'iikq̄h. Bídahwiilzách. 'Éidíigíí k'ad nihinant'aí jílínij yáál nihich'j ch'ízhdee'aahii t'áá 'iyisíí baa nídahwiikq̄h 'áko díí nihá 'íjółtq̄ dooleeł, dahwíiníi'níigo 'éí bąq̄ baa nídahwiikq̄h. Kót'éego nitsíikesgo 'át'é.

At present there is no one thing which is receiving greater attention from us than the matter of education. Those of us who went to school in former times look back upon those schools as fine institutions. Nowdays graduates from government schools, and veterans, often want to go away from the reservation to continue their education. They are too often unable to do this because our reservation schools are not State accredited institutions, or else because the aspirants lack the required educational background. Only the non-government school at Ganado is accredited. We want all our schools to be accredited.

Also, many of us who went to school in former times note with regret the present lack of a vocational program such as the one we had in our day. We learned many things which could help us to make a living even if we did not continue our schooling through High School. At present most of our people are too old at the time they enter school to go very far. So vocational skills are of great value to them. We learned such skills as tailoring, even to making complete suits of clothing with vest and all. We learned wagon and building repair, dairying, farming, poultry-raising, etc. If money is now appropriated to give us an adequate educational system, we beg that this program be reinstated.

índa bee lá 'ooleełgo laanaa daniidzin
nihil dah nahaz'qágóó, nihidine'é bá
nisiidzíjgóó kót'ego baa nitsídeiikees
lá'.

Háálá, 'akon, naaltsoos doo nihil bééhózini ts'ídá 'aghá 'áníidlágá' 'éí bee 'át'é. 'Ílta'ii 'a'oh 'áníilt'e', 'akon. 'Éí biniinaago. Ha'át'éegishq' t'áá íiyisíí bee nihil bééhózin dooleeł. Jó naaltsoos doo bééhoniilzinígíí, 'éí bee 'át'é. Haa shíj néelqá'di bikék'eh nídhahodiilzhíish ndi doo nihil béédaħózin da. 'Éí binii-naa ts'ídá nizhónigo nabik'ýáti'gogo 'índa bee lq 'ooleeł laanaa daniidzin. 'Éí kojí Tségháhoodzánígí 'álah néiidleehígíí 'ákót'ée laanaa daniidzin. 'Áadóó diné bił keédaħwiit'jjgóó, níléí nihil dah nahaz'qágóó t'áá 'ałtso bee bił dahwiilni'go 'áadéé' nihqħi nida-yiiléego, kót'ego daniħlñiigo 'índa nizhónigo bee lq 'iidleełgo 'áko da dooleeł. Jó k'ad lq'ídi 'ákót'ego nihik'i-hodiinii', nihik'i-hodiit'q 'nahaln. 'Azháánee' doo nihí 'íit'jí da ndi. Háá-déé' shíj nihich'j hadahat'éeh ndi, 'akon. 'Áko t'áadoo hazhó'ó nabik'ítsá-háskézí bee lq 'iidleełígíí, 'ákwe'é t'eyiá 'át'é.

'Áadóó, 'akon, doo 'aheełt'éego
nitsíikees da. Díkwíigo shíjí 'ahqah dah
yiikah nahalin béesh bqñh dah si'áni
niidlínii. Naakigo daats'í, táchgo daa-
ts'í dah 'oonéél nahalin k'ehgo nitsídeii-
kees, jó 'akon. Ła' t'áá 'íiyisíi Bilagáa-
nak'ehjí, ts'ídá t'áá 'áají t'éiyá nitsí-
daakees, 'akon. Ła' 'éí bidine'é doo
hazhó'ó yéédaalnih da nahalin. T'óó
'éík'eh nahalingo yádaałti' ḱeh. T'óó
nihináál yádaałti'go, 'akon. 'Áko ts'í-
dá t'áá 'áníiltso diné niidlí 'éí bee 'át'é
ts'ídá t'áá 'áltso nihidine'é nineel'qají'
bénéiilnihgo, bik'ehgo naaltsoos bee lá
iidleełgo yá'át'ééh. 'Éí 'áají 'ákot'é,
akon.

Díí k'ad kojí, 'akon, Wááshindoona
dóó ha'a'aahdéé' t'áadoo le'é bee nihí-
ká 'aná'álwo' niliinii ts'ídá t'áá 'aaníí
nihitahjí' ahít'ehígíí, béeso da 'aadéé'
ch'íyiinílígíí 'ólta' nahaz'qágóó ts'ídá
t'áá 'íiyisíí bídhwiilzáhígíí, háadéé'
shíí 'ólta', da'sílta' yéé tlahjí' 'ádaadin
nahalingo k'ad bídhwiilzááh. K'ad
'áá bighaqdígíí, t'áá hazhó'ó naaltsoos
si'qagi t'éiyá baa na'aldeeh nahalin.
Naanish dóó t'áadoo le'é bídhoo'aah
yéé 'éí baqh 'ádaadin, 'akon. 'Éí bída-
wiilzááh 'akon.

'Áko ts'ídá t'áá dóonídí béeso 'áá-déé'go ts'ídá 'ííshjáq nahalin nilíjgo nihitahjí' ahinidéehii, ts'ídá bééhózíníigo bee nihíká 'i'iilyeed nilíjgo 'ałdó' ts'ídá bihóneedzqá 'ałdó'. 'Aadóó nihitahjí' ahidit'aah ndi t'áá 'aaníí kóó ła' béésh qaqh dah naaz'ání ła' yee yádaałti', 'akon. T'óó yiyaay dayílyeed daaníigo, akon, 'aadéé' ríléí Wáashindoondéé'

(Page 9 bikáa'gi baa nááhánji')

T'ÁADOO LE'É

kojí' nihitahjí'. T'áá nihich'íjí' t'óó yił taoojah nahalin. 'Áko ts'ídá t'áá béé-hózin nahalingo koji' nihitahjí' ahini-déehgo diné niidlínii nihá ch'íhinidéehii t'áá 'íiyisíí bee ná'iildíjhgó 'áko yá-át'éeh daniidzin 'áldó' 'ákwe'é. 'Éí 'áají 'ólta'jí' 'éí 'ákot'é 'akon.

'Áadóó 'índa kojí 'azee'ál'íjjí nínáádahazt'i'jí 'éí 'ólta' bił 'ahqah naaznil nahalin. 'Áko t'áá 'ákónáánát'é. Bídin náániidlí' azee'ál'í. 'Ats'íís yee yá-át'éeh dooleełii, t'áá 'áltso bídin niiidlí', akon. 'Áadóó, 'akon, 'azee'ádaal-íjjgóó nihitahgóó nihá bighágh ní-dazh'ditsigo, béeso ch'ídahidit'aahii 'áají' 'íiyisíí bíighah nahalingo ch'ídahidit'aahígíí 'áají' nihá bee bée-dazh'ditsigo yá-át'éeh. 'Áko nihil yá'ádaat'éeh. Háálá 'azee'ál'í t'áá 'íiyisíí bídin niiidlí. Haa shíj néelqá' doo nihitahgah da nahalin k'adígíí, 'akóó bida'-ínishígíí nihitahgóó. T'áá nihil'oh neel'á.

Ła'da diné, sáanii da, háiida, 'azee'ál'íjgi yigháháq ha'deezbin nihidi'niih dóo t'áá 'áko t'óó t'l'óó'góó, 'azháhádée' shíj neeznádiindi da tsin sitáqdéé' jigháah ndi t'áá t'l'óó'góó nikiigháah bąqah dah haz'ágqo. Be'a-wéé' da bąqah dah haz'ágqo 'áldó' t'áá t'l'óó'góó díkwíi da biilkáahgo 'índa Ła' 'ákone' sidáháq ch'inádáahgo, k'ad yá'ánít'éeh nísínídlíjí' bi'di'nihgo 'índa náás hoo'nił nahalin. Jó 'ákwe'é 'át'é, 'akon. 'Éí bjinnaago, 'akon, ts'ídá yéigo nihá bidazhdiikaal dooleeł nihinidajilnishígíí kwe'é 'azee'ál'í haz'ágqo. Bił dah nahaz'ágqóó 'ólta' nihá 'ádaal-ne'góó béeso nitsaaigíí ch'ídeet'aah ha'ní 'ólta' biniiyé, 'akon. 'Azee'ál'í 'akóó bił 'ahqah danínilígíí 'éí t'áá 'aaníi' 'ákot'éego ts'ídá yá-át'éeh, 'akon.

'Índa da'nítiingóó da, 'akon kó-t'éego ts'ídá nihil yá'ádaat'éeh. 'Éí 'ákot'é. Nááná 'akóó nihil dah nahaz'ágqóó t'áá nihitahgóó bee nihich'íjí' anínáhóót'i'ii ts'ídá. t'óó 'anááháyói, 'akon. T'áadoo le'é bee nihich'íjí' anáhóót'i'ii ts'ídá kónéelqá'. Bee náás dii-kah ha'nínígíí. Nihikéyah bii' dahóló danihi'di'ní, 'akon. 'Éí da, 'akon, nihiká 'anídajijahgo yá'át'éehgo nihá bidajilníshgo, 'éí doodago t'áá nihe'ashiiké yá'éedahósini, 'éí 'akóó yinidaalnishgo 'áldó' nihil yá'ádaat'éeh. T'áash hazhóó Bilagáana t'éiyá ha'át'ií da yiyiichiñ. Jó nihe'ólta'í 'akóó, siláołtsooí danlínii da 'akóó t'áadoo le'é naanish da yídaneedlì Ła'. 'Áadóó 'azháh Ła' t'óó da'síltá'ígíí ndi Ła' naanish yídaneedlì. Naanish da hadeinitá'akon. 'Eídíigíí t'áá 'akóní nihitahgi, bidine'é yitahgi nihá naazdáago yá'át'éeh 'áldó'. Kót'éego Ła' baa nitsideekes. 'Áko t'áá hazhóó baa 'ahééh hasin. T'áá 'íiyisíí t'óó nihidazhnół'á-

DINÉ ŁA' DA'AHISYÍ

By Chic Sandoval (Lukachukai, Arizona)

Tádiin dóo ba'an 'ashdla' nááhaiídáq' daats'í t'áá 'éí Tsééhyíl hoolyéegi diné da'ahisýí. Hastiin léi' Jishii ni' bida' dahojiníi nt'ée' hak'í dahoji'áahgo biniinaa dahojiisxíj lá. Hastóí da'iixsínéé 'éí tált'éego t'ah naakai. Tó'áhaní daniiljgo. Ła' 'éí Bitsii' Noo-dóqzii wolyé. Náánála' 'éí Hastiin 'Álts'íisígíí wolyé. Yił dílt'éego 'ádaat'íneé t'éiyá díkwíi nááhaiídáq' shíj 'éiyá dah 'ádiidlo'go 'ádiisýí.

Hastiin 'Álts'íisígíí wolyéhígíí bideezhí nt'ée'go bąqah dah haz'ágqo, t'áá yéigo daa-tsaghgo hastóí t'áá 'íiyisíí ch'íeh 'ádaat'íjgo. 'Eii jéi' 'ádjh' wolyéhígíí shíj bi'niithíjgo. Jó 'áko ndi iiníziin ha'nínígíí 'ákone' 'adeiz'á. 'Áadóó shíj níléi diné bá nidahałá. Hastóí 'ákké' ninádei'niłgo bá nidahałá. Ła' ni'dilníih yee nidahałá. Ła' déest'íjí yee nidahałá. 'Índa hatáál yee nidahałá. 'Áko shíj díí déest'íjí yee nidahałahígíí dóo ni'dilníih yee nidahałahígíí 'éí shíj 'ádaadzaa nahalin. Diné nihqah 'i'niithíinii, t'áá nihá'yééh, Jishii ni' Bida', 'éí nihqah 'i'niithíj lá, daaníigo shíj 'éí 'aadóó diné dahalni'go.

'Áko shíj 'éí 'aadéé' t'óó 'ákot'éego hodeeshzhiiizh. Haa shíj nízáád niholzhiiizhgo 'asdzání yéé t'óó tsé'édin, yéigo 'áánił sil'íjí. T'óó bits'iiní yileeł dóo t'óó ni'jíj hootlish. 'Áko 'aak'eejí' anáhoolzhiiizhgo, da'nees-dlíjgo daats'í t'áá 'éí, haa'í nahalzhiishgo shíj t'áá 'éí, Tsééhyíl hoolyéegi dibé taah ná'nił díó ha'aah bich'ijigo tsin nineel'qági 'asdzání yéé bił nináá'í ná. 'Akwe'é shíj 'índa t'áá 'íiyisíí t'áá yéigo 'áániłgo baa na'aldeeh.

'Áko díí diné dahodiyoołhééhlii 'éí dibé taah ná'nił díó binaashii 'e'e'aah bich'ijigo hagħan. 'Áko shíj t'áá 'ákot'éego nijiiníh. 'Nik'éhát'áh, 'asdzání bąqah dah haz'ánigíí; ni'ini'nił daniłní, déest'íjí yee dayoo'í, 'índa ni'dilníih yee dayoo'í, 'dahałníigo shíj. Ts'ídá shíj t'áá hoolzhishgo 'ákot'éego hoł bééhózin. 'Índa 'asdzání bąqah dah haz'ánii t'áá bí t'áá 'ákóní jiní. "'Ałk'idáq', ch'íeh shízhdéélkid. 'Áko ch'íeh 'áshjíjíł'íjgo, 'éí biniinaa dooshq'

hígíí 'éí t'áá 'íiyisíí doo 'aaníi da. Ha'át'ií da t'óó nihinol'áhígíí t'éiyá 'aghá, t'áá nílédéé', 'akon. Kóó hastóí yee yádaałti'. Tseebídiin nááhai díó 'aadóó wóshdéké' haa shíj néelqá' 'ádin daaní. 'Éí t'áá 'aaníi 'ádaaní. Bił bée-dahózingo, 'akon. T'óó 'ákot'éhígíí 'éí doo daniidzin da. T'áá 'aaníi 'át'éé-góó bee nihil dahojlí'go 'éí yá'át'éeh.

It happens too often that a matter of great importance is presented to us in the council, and we vote on it hastily before we have discussed and understood it thoroughly. Then as soon as we return home, our people hold us responsible, and berate us for acting in haste, and counter to their best interests.

We really need the proposed appropriation, especially for schools, hospitals and roads. We have some hospitals, but not enough. Too many people are turned away because they are full to capacity. I would advocate the enlargement of some of the existing hospital facilities, too.

The development of our natural resources, and the proposed construction program on our reservation will provide employment for many of us. The young people are willing to take on this work of resource development and construction, but they are hampered by a lack of training. In my school days we were taught a variety of vocational skills along with the academic work. Nowadays there is not enough emphasis on vocational training which could prepare our young people for the work in connection with proposed developments on the reservation.

hats'íigo nanináá lá. Håadi shíj t'áá böhö-níhgóó bidaasdzil dooleełgo ch'íeh níñish-keed shizhdíniid ní' t'áá 'aaníi,' nígo shíj yee haa halni'. 'Áko shíj 'éí 'ákot'éego hade 'áálniilgo 'ákot'éego hodeeshzhiiizh. Wónáásdóó 'asdzání yéé bizéé' hazljjí jiní. Kóó 'asdzání yéé k'ídhahineezdélgo shíj 'asdzáz'á bich'eé bizéé' hazljjígo shíj hááhgóó shíj yichago, 'Nílááhdéé' Jishii ni' Bida' shá nánóhdzíjí, kóó shá nidiñolq', bik'os k'ínishgéeshgo sisxé. 'Éí shqah 'ajíisxíj', nígo.

'Áko shíj 'éí 'ákot'éego 'ayahoniiljij. 'Áko díí hastiin 'Álts'íisígíí wolyéhígíí 'éí bimágo. Bilah 'éí bizéé' hazljjígo. Díí hastóí Ła'ígíí tált'éego 'éí bich'eeké' da'iljíjgo. T'áá shíj 'áko t'áálahádi diné bee bąqah tsihodeeskézígíí biniiyé bich'íj' dah 'adiildee'. 'Ahbínigo haa'í shíj hoolzhishgo 'asdzání yéé 'ádin sil'íjí. 'Ahbínigo t'óó ha'oo'álgó níléi wónaanídéé' 'adinih yéedéé' diné ch'íiníjéé'.

'Áko shíj 'éí níléi wónaaníjí nijigháago. T'áadoo bahat'aadí diné hach'íj nikiníjéé'go t'óó dashdiyyáá lá jiní. Náánálahjí ní'qajigo haadaaní bighango, Deenásts'aa' dabijiníi nt'ée' hastiin, 'éí 'áají bił yah 'ajíiyá. 'Áají bił yah 'ajíiyáá díó t'óó bine'jígo jineezdá jiní. Kodéé' t'áá 'áyídídéé' diné 'éí ha'át'í shíj yaa naagháago sidáago bine'jígo jineezdá.

T'áadoo hodíína'í kodéé' diné hoł yah 'íijéé' jiní.

T'áá shíj 'áko Hastiin 'Álts'íisígíí díó diné 'ádiisýinéé, 'éí daats'í t'áá 'éí, Hashké 'Ahoo'nił daats'í t'áá 'éí, háiidíigíí shíj t'áá 'éí, 'éí shíj yił 'ált's'áq' hasił díó dah hodiylíihan. Hastiin 'Álts'íisígíí 'áni jiní, 'Díí jí diné doo jooba'ii nishljjí, kóóolyéenii,' ní jiní. T'áá shíj 'áko 'ált's'áq' hasił díó t'óó'góó dah hodiylíhan. 'Áko shíj diné dah 'ádiidlo'go 'ádiisýinígíí nagháí chizh nehe'nílgıi tsénił si'áqo 'éí yił nídiilwod díó Ła' t'áá 'ált's'áq' hóta'go hoyołháq'go tsénił t'áá deeníjigo yee hatsiits'iin ak'iiniłkaal jiní. 'Éí diné dah 'ádiidlo' ha'nínígíí 'átl'í. Kódzaago shíj 'ajíj' dahwiisxíj. T'áá shíj 'áko doo 'óol'íjí da.

Diné bił yah 'azhniichq'áq 'éí t'áálah'í ní' t'áadoo haadzíj' da jiní. T'óó shíj bił 'áhásdjij. T'áá shíj 'áko dinéhée' t'óó dah nídiijéé'. Doo baa yinist'íjíjí da. T'áadoo ndi Ła' da 'áají' eelwodí da. Díí ho'diisýinígíí 'éí hwe'esdzáán 'ániid 'ashchíjgo t'ah nanit'ago sidáago 'áko ho'diilyaa. 'Éí shíj biniinaa t'óó 'ííghal bi dó'. Dinéhée shíj 'éí 'azéé' hazljjí éé-di náníjéé'go 'asdzání bizéé' hazljjí éé-hasht'e dayiila' 'éí 'áají. Hoł nídziłne' yéé shíj 'éí t'áá 'ákóó jizt'. Diné náánálahdéé'ígíí shíj 'índa hani' 'áltaiist'qago 'éí niheeskai díó dah dahodiyij.

'Áko ts'ídá t'áá 'ákone' nahalzhiishgo 'áldó' Dziłk'i Hózhóniijí diné nídadíichq'. Bihoshí wolyéé nt'ée', Naat'áanii Nééz hoolyééjí kjjh yibaa'. 'Áají 'áldó' diné nidaachq'go díkwiłt'é shíj 'ei Dziłk'i Hózhóniijí yigháq'di kééhat'í hóni. 'Áko shíj 'éí 'áadéé' biniinaa hóóchj'go Bihoshí ni' biye' Hataalii Yázhí wolyéé nt'ée' 'éí shíj 'ákwe'é haa níyá. Kój kót'éego hóni', diné da'ahisýí hodoo-niit. 'Áko shíj hodeez'q. 'Ałch'odadíi'nił, 'ák'indadiildzí nígo shíj hodeez'q. 'Áko díí kój diné da'iisxínéjí shíj 'éí 'ádaaní, 'Nihí 'éí doo háríjí da naazt'i'góó, nídadíichq'gołq'íjí 'éí doda. Díí diné nihqah 'iisxiinii, jó 'éí t'éiyá daseelyinígíí, jó 'éí t'áá 'ákódí. 'Áadóó náásgóó hágóó da nideiichq'go dooleełígíí 'éí doo biniiyé 'ádeiit'íjí da. 'Nihí shíj 'éí 'aají ha'át'íi biniiyé 'ádaat'íjí. Jó 'éí t'áá náánásahdii. 'Ałch'odadíi'niłgo 'ahiih dii'néél di-

(Page 10 bikáa'gi baa nááháni')

DINÉ ŁA'

nínígíí 'éí dooda," dahoždíniid Hataatii Yázhí yéé t'óó dah nídiidzá.

'Áadóó díkwíí shíí náánéiskéqgo 'índa diné da'iisxínéé t'ííl bitl dah diijéé'. 'Éí shíí Tséhootsooígi kíjh yikai. 'Éí shíí biláqíí díí 'áhót'íjdígíí t'áá 'ákót'éego bá yinii'. 'Áko ndi 'áadéé' doo bíka'aznáa da. Dóó doo silágo bíkadaaskai da. T'áá bí kíjh yikai. Dóó shíí t'áá 'ákót'éego yee 'ádaa dahoolni'. T'áá 'aaníigóó 'ákót'éegi t'áá 'ákójone' 'át'éégoo 'ádeiidzaa daaníigo shíí 'ákódzaa.

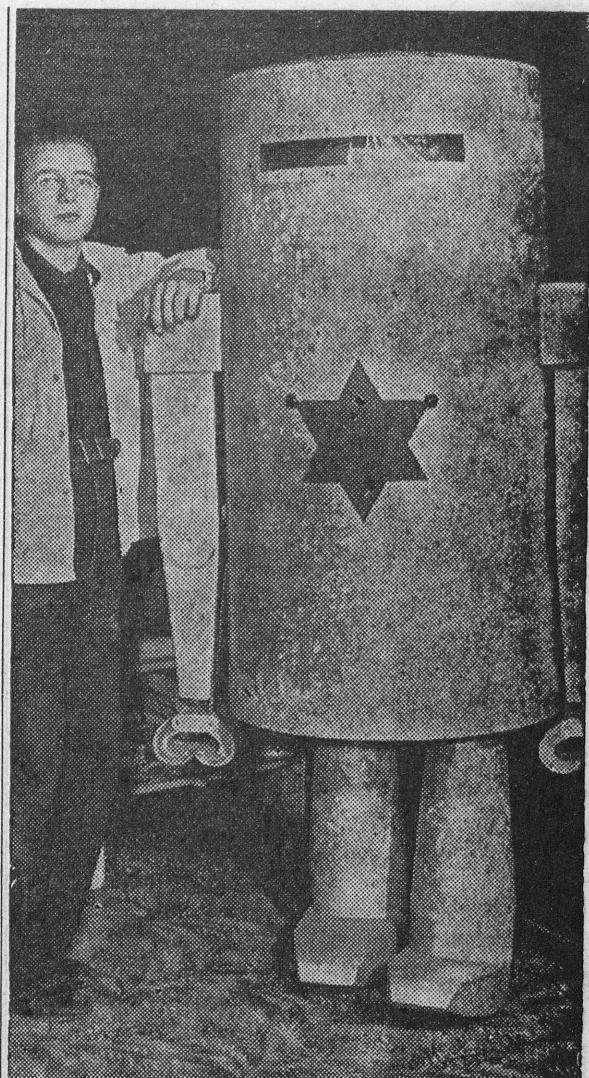
T'áá 'áko 'áadóó dah bidi'diit'eezhí 'éí níleí háadi shíí 'aa dahwiinít'íjdi shíí baa dahwiinist'íjd.

'Ákohgo díí k'ad 'iiníziinígíí dóó 'álk'éhát'áhígíí, jó 'éí yiniinaa da'ahiisyí. 'Áko 'ánihwii'aahii bá nihoni'áanii 'áni jiní, "Díí k'adígíí ts'ídá t'ááláhádi sih nihaa nínádoot'áát, Naabehó nohlínii 'ak'éhát'áah biniinaa nida'aholtseed níleí háadéé' shíí. T'áá níleidéé' t'áá 'ákót'éego baa noohkai. 'Áko biniinaa nida'aholtseedgo 'adéé' hool'á. 'Áko ndi bee haz'ágíí bik'ehgogo dinézéé' 'ákót'éego doo, dóó t'áá 'ákónítsogo bágħ ná-idli. Háadi Ła' t'áá 'ákónááda'ahoołyaggo 'éiyá kodóó 'íshjáq náásgóó hodeeshzhiihgóó ts'ídá t'áá 'ánihwii't'aah bik'ehgo nihaa náhodóot'íjt. Díí k'adígíí t'éiyá t'ááláhádi sih nihaa nínáánish'aah. Neeznáá nááhaijí 'awáalya shoojéé' dooleet', bi'doo'niidgo shíí 'aadóó dah bidi'diit'eezh.

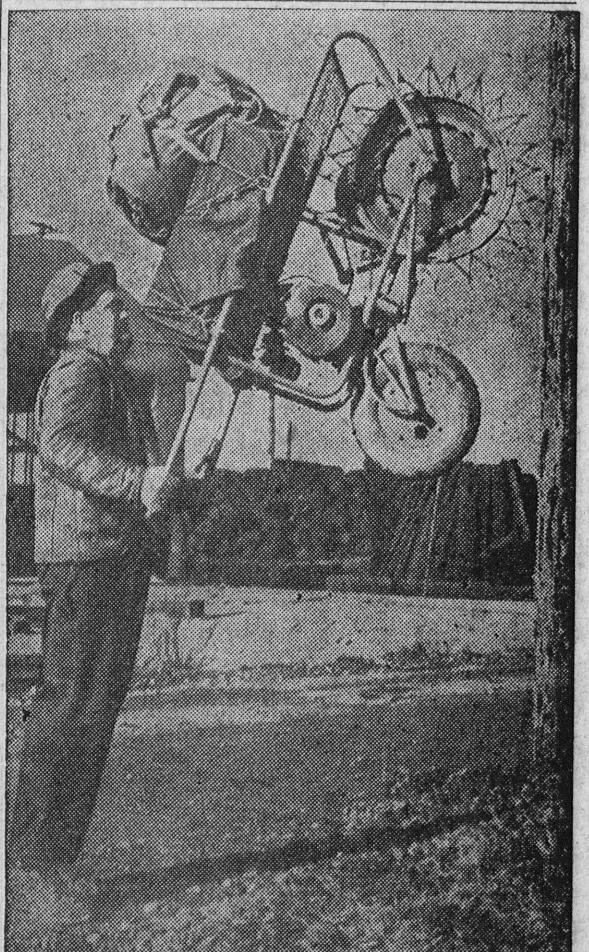
'Éí níleí shádi'áah bich'íjí haa'í shíí Georgia hoolyéego náhásdzo biyi'di Atlanta, Georgia hoolyé, 'áadi shíí 'awáalya hótsaa haz'á. 'Áko yaa naaskai. 'Áadi naháztáqgo díkwíí shíí bédááhai. 'Áko 'éí k'ad ts'ídá tádiin

nááhaiídáq' 'aak'eego, 'éí díí 'aak'eedí diné bitah hodoolnih lágo t'ah ní'éé' nákai. 'Ákohgo kwiidí nináhaaskai. 'Ákóyaa díkwíí shíí bédááhai. Kódzaa ni' 'íidáq' K'ad tádiin dóó ba'an 'ashdla' nááhaiídáq' diné da'ahiisyí, jó 'akon. 'Áko 'ashdla' hanii shíí bédááhai 'awáalya góne'. 'Áko 'índa 'áadéé' nákai. 'Áko 'éí díí k'ad hastóó daniljigo t'ah nidaakai. T'áálá'í 'éí 'ádiisyí. Jó 'éí t'áá 'íiyisií diné yił niznílne' yéé dah 'ádiidlo'go yee 'ádiisyí. Tséhootsooídi naagháá ní'éé'. 'Áko díí bilah biniinaa diné seesyinii 'éí hastii siljígo kóó naaghá. 'Índa bahastói Tsii' Noodóqzii wolyé, 'éí dó' t'ah naaghá. 'Índa Ła' bahastói Hashké 'Ahoonił wolyé 'éí dó' t'ah naaghá. 'Áko 'éí k'ad doo 'át'éhégo diné ha'át'e' 'ádinii daniljigo nidaakai. 'Ayóó 'át'éego siih danízingo 'ádaat'é. 'Éí t'áá 'ákót'éhégo baa ch'íhonish'aahgo 'ádíshní.

A murder took place about 35 years ago at Tsahalee. A man named Jishii was blamed for the illness of a woman. She was apparently dying of tuberculosis, but native diagnosticians determined that Jishii had brought on the illness by means of witchcraft. After she died some of her close relatives went to Jishii's place and one of them split his head with an axe. This happened at just about the time some of the Navahos were at odds with the Agent at Shiprock. These who were at odds with the Agent came to the dead woman's relatives and asked them to join in an uprising against the government, but her relatives refused to do this. The men that murdered Jishii then rode in to Fort Defiance, surrendered themselves, and were tried for murder. They were adjudged guilty, and sentenced to 10 years at Atlanta, Georgia. They served about half of the sentence and returned home. One of them (the one who wielded the axe) hung himself after living for a time at Fort Defiance. The other three are still living among their people, and are highly respected members of their community.

Díí hastiin so' kónítsogo bik'i si'ánígíí béésh 'át'ee ndi t'áá bí tádigháahgo 'ályaa jiní. Ha'éetsoh ligaiigo hastiin biwos bikáá' dashdées-níi'go jizinígíí shíí 'éí 'íjiila. K'ad t'éiyá yee yálti' dooleelígíí bá 'ánaánálneéh jiní. Nítsch'i halni'í ha'níigo kóó dadiits'a'go naaznilígíí bee dadiits'a'íi t'áá 'éí yee naha'náago 'ályaa jiní. T'áá 'át'é béésh t'éiyá 'át'e.

ALL NEWS ILLUSTRATIONS AND CARTOONS THROUGH COURTESY OF THE GALLUP INDEPENDENT, WITH SPECIAL PERMISSION OF NEA SERVICE.